

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu Kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Monika Lehtmets

**KUTSEALASE EELKOOLITUSE
VÕIMALUSED ÜLDHARIDUSKOOLOIDE
ÕPILASTELE PÄRNU LINNAS**

Diplomitöö

Juhendaja: PhD Marju Medar

Pärnu 2009

Soovitan suunata kaitsmisele.....
(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud „.....“2009.a.

TÜ Pärnu Kolledži Sotsiaaltöö korralduse eriala osakonna juhataja
Marju Medar

Olen koostanud diplomitöö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
(töö autori allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE KUTSEHARIDUSEST JA KUTSEALASEST EELKOOLITUSEST EESTIS	6
1.1. Kutseharidus Eesti haridussüsteemis.....	6
1.2. Õpilase valikud haridusteel.....	8
1.3. Kutsealane eelkoolitus üldhariduskoolides.....	13
2. UURIMUS KUTSEALASE EELKOOLITUSE VÕIMALUSTE KOHTA PÄRNU LINNA ÜLDHARIDUSKOOIIDES.....	19
2.1. Uurimisprobleemi seade, - eesmärgid ja -küsimused.....	19
2.2. Uurimuse läbiviimine ja valim.....	20
2.3. Uurimisandmete analüüs.....	22
2.3.1. Õpilaste võimalused valida valikaineid.....	22
2.3.2. Kutsealase eelkoolituse vajadused, võimalused ja pakkumine koolides.....	27
2.3.3. Kutsealase eelkoolituse arendamise- ja finantseerimisvõimalused.....	34
2.4. Arutelu ja järeldused.....	39
KOKKUVÕTE.....	43
KASUTATUD KIRJANDUS.....	45
LISA 1. Ankeetküsimustik õpilastele kutsealase eelkoolituse loomise võimalustest Pärnu linna üldhariduskoolides.....	49
LISA 2. Ankeetküsimustik haridusadministratsioonile kutsealase eelkoolituse loomise võimalustest Pärnu linna üldhariduskoolides.....	52
LISA 3. Ankeetküsimustik kutsehariduse spetsialistidele kutsealase eelkoolituse loomise võimalustest Pärnu linna üldhariduskoolides.....	56
SUMMARY.....	59

SISSEJUHATUS

Kutsealase eelkoolituse teema on Pärnu linnas hetkel aktuaalne, kuna Pärnu linnas puudub praktiliselt kutsealase eelkoolituse võimalus ja pakkuja. Kutsealasest eelkoolitusest on võimalik hetkel Pärnus osa võtta vaid kahes koolis. Hetkel on Eestis toimivad kutsealased eelkoolitused paljude kutseõppeasutuste juures. Kutsealane eelkoolitus annaks õpilastele võimaluse kokku puutuda mõne erialaga ja otsustada, kas õpilane on antud erialast huvitatud ka edaspidi ja annab võimaluse oma edasiste õpingute ja karjääri üle otsustada.

Käesoleva diplomitöö peamiseks eesmärgiks on analüüsida kutsealase eelkoolituse võimalusi Pärnu linna üldhariduskoolide õpilastele. Selleks on vaja uurida, mida kujutab endast kutseharidus Eesti haridussüsteemis ning milline tugi on õpilase valikute tegemisel kutseühikunitlusel ja üldhariduskooli valikainetel. Samuti on vaja anda teoreetiline ülevaade kutsealasest eelkoolitusest ning selle suunatusest, planeerida ja läbi viia uurimus Pärnu linna kutsealase eelkoolituse loomise võimaluste kohta ning uurimusele baseerudes teha ettepanekuid kutsealase eelkoolituse käivitamiseks ja edasiarendamiseks Pärnu linnas.

Uurimustöö käigus otsitakse vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Milleks on vaja kutsealaseid eelkoolitusi?
2. Missugused on õpilaste võimalused valikainete omandamiseks üldhariduskooli õppekava raames?
3. Millised võimalused, sh rahastamisvõimalused on kutsealaste eelkoolituste arendamiseks Pärnu linnas ja kuidas seda teha?

Töö eesmärgi saavutamiseks viidi läbi 86 intervjuud, nendest 80 õpilastega, 4 Pärnu üldhariduskoolide õppealajuhatajate ja direktoritega, 1 Pärnu Linnavalitsuse

haridusosakonna spetsialistiga ja 1 Tartu Kutsehariduskeskuse kutsealase eelkoolituse spetsialistiga.

Käesolev uurimustöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse teoreetiline ülevaate kutseharidusest Eestis; õpilase valikutest haridusteel ning kutsealasest eelkoolitusest üldhariduskoolides. Teises peatükis kirjeldatakse uurimuse läbiviimist ja valimit ning käsitletakse ja analüüsitakse uurimustöö tulemusi ja tuuakse välja vastused uurimisküsimustele ja tehakse ettepanekud tõhusa kutsealase eelkoolituse loomiseks Pärnu linnas.

Peamised uurimustöös kasutatavad mõisted ja lühendid on järgmised:

LV - linnavalitsus

Eriala – haridusasustuses omandatav teadmiste ja oskuste kogum, mis on nõutav teatud kutsealal töötamiseks (Naaber 2008: 5).

Karjäär – tööga seotud ning teiste omavahelises seoses olevate elurollide elukestev areng (Naaber 2008: 5).

Kutse – tööülesannete täitmiseks vajalike teadmiste, oskuste, kogemuste ja hoiakute kogum, mis on omandatud õppides ja/või töötades ning mida tunnustatakse kas ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel (Naaber 2008: 6).

III kooliaste – 7.-9. klass

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE KUTSEHARIDUSEST JA KUTSEALASEST EELKOOLITUSEST EESTIS

Peatükis antakse ülevaade kutseharidusest Eesti haridussüsteemis ning kutseuunitluse ja valikainete toest õpilase valikutele haridusteel. Peatükis käsitletakse ka kutsealase eelkoolituse temaatikat põhikoolis ja gümnaasiumis, sh kutsealast eelkoolitust neile õpilastele, keda on vaja taasintegreerida haridussüsteemi, kuigi nad on koolikohustuslikust eest väljas. Eraldi antakse ülevaade kutsealase eelkoolituse läbiviimisest ja finantseerimisest nii Eestis kui Pärnu linnas.

1.1. Kutseharidus Eesti haridussüsteemis

Eesti haridussüsteemi missioon on luua eeldused ja tingimused, et kõigist ühiskonna liikmetest kujuneksid õppivad inimesed, kes omandatud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtushinnangute ja käitumisnormide abil suudavad edukalt toime tulla isiklikus, töö- ja ühiskonnaelus. Sellest tulenevalt peab Eesti kutseharidussüsteem tagama noorte sotsiaalse ja kutsealase valmisoleku tööelu alustamiseks ning ette valmistama oskustööjõudu, kes on konkurentsivõimeline nii Eestis kui rahvusvahelisel tööturul. (Tegevuskava kutseharidussüsteemi arndamiseks...2001: 4)

Tänapäeva hariduskeskkond on varasemaga võrreldes muutuvam ja nõudlikum, mistõttu peavad koolid tulema toime mitmesuguste erinevate rollide ja funktsioonidega. See aga eeldab, et koolid arendavad end pidevalt muutuv keskkonnas vastavalt uuenduste vajalikkusele. (Lukk 2006: 30)

Lähtudes tänaasel tööturul ja töö iseloomus toimuvatest väga kiiretest muutustest ei ole otstarbekas korraldada kitsa spetsialiseerumisega kutseharidust, vaid kutsealane ettevalmistus peaks olema laiapõhjaline, mis võimaldaks inimesel suhteliselt kiiresti ümber õppida ning kiiresti kohaneda kõikide tööturul aset leidvate muutustega. Seda

teed ja seda põhimõtet silmas pidades on arendatud ka kutsekeskhariduse õppekavade sisu. (Kask 2000:14)

Kutseõppe eesmärgiks on luua võimalused sellise isiksuse kujunemiseks, kellel on teadmised, oskused, vilumused, hoiakud ja sotsiaalne valmidus töötamiseks ning eeldused õpingute jätkamiseks ja elukestvaks õppeks. Kutseõppe üheks alusdokumendiks on kutseharidusstandard, mis kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega. Kutseharidusstandard on ühtsete nõuete kogum põhi- ja keskhariduse tasemel toimuvale kutse- ja erialasele õppele, mis määrab kindlaks õppevaldkonnad, -suunad ja õppekavade rühmad, õppe eesmärgid, ülesanded ja kogumahu, õppekavadele esitavad nõuded ning koolidele pedagoogide kohta esitavad üldnõuded. (Kutseharidus 2006: 14)

Eesti kutseharidus- ja -kooliasutuste võrk on välja arenenud nõukogude ajal eksisteerinud vastavast kutsehariduse süsteemist. Viimase kümne aasta muutused on avaldanud tähelepanuväärset mõju kutseharidussüsteemile, eriti õpetatavate erialade osas. Sellest hoolimata on kutsehariduse omandamine eesti noorte jaoks üks viimaseid valikuid haridustee jätkamisel. Koolilõpetajate valikud pärast gümnaasiumi näitavad, et eelistatakse akadeemilist kõrgharidust. Ainult 25% gümnaasiumilõpetajatest jätkavad oma õpinguid kutseharidussüsteemis. Otsus omandada kutseharidus ei teki aga mitte soovist õppida teatud eriala, vaid pigem soovist jätkata õpinguid. (Eamets 2000: 20-21)

Üks põhjustest, miks õppijad ei osale piisavalt oma haridustee planeerimises, on see, et neil ei ole küllalt teadmisi, oskusi ja kindlust. Sageli puudub enne otsuse langetamist info, mis tagaks täpse ettekujutuse võimalikult suurest hulgast võimalustest. Elukutsevalikul on teadmatus paljudele õpilastele kõige tõenäolisem probleem. Eriala eelistuste muutmine viib ebavõrdusele haridusteel. Erinevus on selles, kas kohandada ennast valikule tuginevate võimalustega teadlikult või teha seda ebateadlikult. (Mutso2006: 249-250)

1.2. Õpilase valikud haridusteel

Elukutsevalikut ei käsitleta ammu enam ühekordse otsusena, vaid pigem elukestva protsessina, mis hõlmab nii pidevat enesenalüüsi, oma väärtuste, vajaduste, võimete hindamist kui ka töö- ja haridusmaailmaga tutvumist ning otsustamis- ja planeerimisprotsessidest ülevaate omamist (Ühiselt tulevikku....2007: 4).

Õpilaste kutsevalikut mõjutavad sageli adekvaatse informatsiooni puudumine edasiõppimise võimaluste kohta, enda võimete üle- või alahindamine ning suust suhu levivad erinevad müüdid, mis elukutsevalikuga paratamatult kaasnevad. Levinumad elukutsevalikuga seotud müüdid on:

1. On olemas vaid üks kutseala, mis on mulle parim;
2. Pean olema eneses kindel, sest ühe tee valik paneb teised teed kinni;
3. Kui ma ei saa valikuga hakkama – olen saamatu;
4. Pean leidma parima lahenduse;
5. Ümber mõelda – see on väga paha;
6. Keegi teine (lapsevanem, psühholoog) võib avastada eriala minu jaoks;
7. Teised otsustavad minu eest;
8. Pean intuiitiivselt ära tundma parima lahenduse;
9. Valitud alal pean saama üliedukaks;
10. Olen võimeline saavutama ükskõik mida, kui tõsiselt töötan. Seega – võin ma valida mistahes ala;
11. Õnnestunud valik lahendab mu probleemid. (Saari 2001: 95)

Kui vaadelda olukorda, mis on välja kujunenud noorte või nende perekondade valikute alusel, siis näeme selgelt tendentsi, et esimene valik noore inimese haridusteel tehakse pärast põhihariduse lõpetamist, misjärel valdav osa suundub õppima gümnaasiumi. Kutseõppeasutustesse suundub veidi üle 20%, kuigi see arv on aasta aastalt kasvanud. (Kask 2000: 13) Laialt on levinud arusaam, et kutsekoolis õpetatav ei vasta töandjate nõuetele (Eamets 2000: 125).

Suureks probleemiks on kujunemas arvestav hulk õpilasi, kes ei lõpeta põhikooli ning ka need, kes peale põhikooli lõpetamist ei asu edasi õppima. Tekib küsimus, et mis on nende võimalused ja mis nendest saab? Mida ühiskond peaks nendega ette võtma? On

täiesti loomulik, et kutsealane koolitus ja võimalused selleks luuakse kutseharidussüsteemi kaudu.

Valikute ees olevat noort inimest oleks vaja igati abistada. Ühelt poolt tuleks aidata noorel kujundada ettekujutust erinevatest kutsealadest, töö sisust ning informeerida teda erinevatest õppimisvõimalustest. Teiselt poolt tuleks õpetada teda teostama eneseanalüüsi, et aidata teda iseendas ja oma soovides ja vajadustes selgusele jõuda. Noort inimest on vaja ette valmistada mõistmaks, et elu seisneb pidevates muutustes, mida tuleb võtta iseenesest mõistetavatena ja milleks noor inimene peab vaimselt valmis olema. Laiapõhjaline hariduslik vundament on elus see, mis aitab nendes raskustes paremini läbi lüüa. (Kask 2000: 13-16)

Põhikooli lõpetamine annab iseseisvust taotlevale noorukile esmakordselt elus võimaluse otsustada, kuidas oma haridusteed jätkata, missuguse eriala või kutseala omandamisele pühenduda. Hästi õppivale õpilasele ja tema vanematele võib näida, et edasi on kõik lihtne: jätkata gümnaasiumis, selle järel astuda kõrgkooli ning omandada tõeliselt hea haridus. Ometi peab juba gümnaasiumi astudes olema ettenägelik ja mõtlema võimalikele erialavalikutele kõrgkoolis. Sõltuvad ju sisseastumiseksamid, sh arvesse minevad riigieksamid, valitud erialast. Seepärast peab gümnaasist oma tulevikunägemusest johtuvalt teadma, mida õpinguis tähtsaks pidada. (Saksakulm 2001: 91)

Veelgi rohkem mõtlemisainet on keskpärastel või suhteliselt kesiselt edasijõudvatel õpilastel. Ennekõike peavad nad selgusele jõudma oma võimete struktuuris ja motivatsioonis, õppimistahtes. Soovitav on vabaneda mitmetest väärarusaamadest ning nendega seotud hirmudest, näiteks:

- Juba lähitulevikus nõuavad paljud töökohad ainult kõrgharidusega spetsialiste – isegi USA-s prognoositi, et 2005. aastaks eeldab kõrgharidust ca 20% kõigist töökohtadest. Pole eriti tõenäoline, et Eestis see protsent lähitulevikus palju suuremaks osutub.
- Ainult kõrgharidus tagab huvitava ja hästi tasustatud töö – ometi on mitmes töövaldkonnas hõivatud peamiselt kõrgharidusega, kuid suhteliselt kehvalt tasustatud tööinimesed.

- Kõrgharidus iseeneset on edukuse pant – tegelikult on Eestiski täheldatav paljude aastate jooksul kujunenud kõrgharidusega töötajate üleproduktioon, tegelik töö ei vajagi alati niisugust haridust. (Saksakulm 2001: 91-92)

Seega – paljud põhikooli lõpetajad peaksid tõsiselt järele mõtlema, kas ikka valida gümnaasium ning kõrgkool. Paljudel tegevusaladel saab edukalt toime tulla kutsekooli haridusega (keskharidus ning eriala), selle põhjal välja arendada vajalikud oskused ja vilumused. Täna Eestis valib vaid veerand põhikooli lõpetanuist edasiõppimiseks ametikooli, suurem osa siirdub gümnaasiumi. Tagajärjeks on üha rohkem puuduliku erialase väljaõppega noori, kes meelepärast tööd otsides kulutavad tulutult tööhõiveametite uksi. (Saksakulm 2001: 91-92)

Õpilaste otsused õpingute jätkamise kohta peale põhi- või keskhariduse omandamist põhinevad sagedasti nende isiklikel veendumustel ja vaadetel, mis on tugevalt mõjutatud meie ühiskonnas aastakümnete jooksul juurdunud akadeemilise kõrghariduse väärtustamisest. Täna oleme olukorras, kus õpilastel on üsna raske leida abi oma karjääri planeerimisel. (Eamets 2000: 92)

Tänapäeval ei määra ükski tehtud valik kogu tulevast tööelu. Pidevalt muutuval tööturul ei saa enam eeldada, et endale sobivat eriala leides töötatakse sellel kuni pensionieani. Vajadus pidevalt juurde ja ümber õppida on muutumas enesestmõistetavaks. Nii lähevad paljud kutsehariduse omandanutest edasi rakenduskõrgkooli või ülikooli ning üha enam on neidki, kes pärast kõrgkooli lõpetamist jätkavad enesetäiendamist kutseõppeasutuses.

Kutseharidus sobib hästi neile, kellele meeldib õppida praktilisi erialasid. Sellise õppe käigus omandatud teadmiste ja oskuste on hiljem lihtsam tööturul rakendust leida kui vaid üldharidusega piirdudes. Kutseõppe arendamisel tehakse pidevalt koostööd tööandjate ja erialaliitudega, et kutseõppeasutuste lõpetanute oskused vastaksid tööturu vajadustele. Vähemalt pool kutseõppe mahust on seotud praktikaga, mis toimub nii õppeasutuse praktikabaasides kui realses töökeskkonnas. (Miks on hea...)

Valikained üldhariduskoolis. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas on kirjas, et III kooliastme lõpuks peab õpilane määratlema oma edasise õpitee. Seetõttu asetuvad

tähtsale kohale õppeülesanded, mis võimaldavad õpilastel oma valikuid teadvustada, mõista otsuste tagajärgi oma elutee seisukohalt. On oluline, et õpilane mõistaks hariduse ja tööturu seoseid. Selleks saab kasutada ka kutse-eelsele õppele orienteeritud valikaineid, projekte, ekskursioone. Kool kujundab oma õppesuuna valikainete, valikkursuste ja mõne õppeaine süvaõppe kaudu, arvestades oma võimalusi ja õpilaste soove. Koolil võib olla mitu õppesuunda. Valikainete ja – kursuste kavad koostab kool. (RT I, 2002, 20,116)

Paljud koolid kasutavad valikainete võimalust enda kasuks ära. Koolil on valikainete pakkumisel vabadus käes. Eestis põnevaimate näidetena võib tuua valikained nagu ratsutamine (olnud valikaine Tartu Descartes'i lütseumis), olmekeemia (valikaine Rocca al Mare koolis Tallinnas), bridž (Saaremaa Ühisgümnaasium), videoaerobika, *au-pair*'indus (samuti Tartu Descartes'i lütseum) jne. Nimekiri on pikk ja mitmekesine.

Valikainete skaala on laiem gümnaasiumi osas. Nende koondumine gümnaasiumisse ei sõltu aga vaid õpilaste vanusest ja huvide väljakujunemisest. Gümnaasiumi osas pole kohustuslikku maksimaalset tundide arvu, on ainult kohustuslik miinimum. Tihti võib juba gümnaasiumis õppida aineid, mille võiks vabalt leida ülikooli alamastme programmist (riigikaitse, statistika, õigusteaduse alused, uurimustöö alused jne). (Püve 2006)

Kuigi karjääri planeerimine on täpsustav kursus ühiskonnaõpetuses, on lisaainete hulka lisanud selle paljud koolid Ida-Virumaalt Pärnumaani. Pole harv juhus, kui õppekavas leidub aine nimega karjääriõpetus, karjääri planeerimine või ka karjääri kujundamine. (Püve 2006)

Eestis on läbi viidud küsitlus riikliku õppekava koolis rakendumise kohta. Uurimuses selgub, et mõnel puhul pakutakse põhikoolis valikainetena tunnijaotusplaani kohustuslikke õppeaineid, nt geograafia, matemaatika. Väga suur osa koole peab vajalikuks valikainena pakkuda õpilastele arvutikasutusega seonduvat; tähtsustatakse peale kohustuslike ka teiste võõrkeelte õpetamist ja majandusõpet põhikooli kõigil astmetel. (Kokkuvõtte küsitlusest...2003: 19)

Kutsesuunitlus. Kutsesuunitluse peamine eesmärk on kujundada õpilaste valmisolekut kooli võimalikult edukaks lõpetamiseks, edasiõppimist ning elukutse valikut puudutavate küsimuste lahendamiseks.

Kutsesuunitlus toetab noore otsuseid, hoiakuid ning aitab tema võimeid ja võimalusi siduda reaalsete oludega aeglaselt, aastate jooksul. Koolides on vastava töö läbiviimiseks mitmeid võimalusi, nt integreerida see erinevate õppeainete ja tunnivälise tegevusega, kasutada klassijuhatajate tunde, viia läbi ainetsükkel jne. Oskuslik kutsesuunitlustöö vähendaks läbimõtlematute valikute tegemist haridustee jätkamisel ning katkestajate arvu kutse- ja kõrgkoolides. (Kinkar 2001: 132)

Elukutse valik. Valikained ja kutsesuunitlustöö üldhariduskoolides on abiks õpilasele tema elukutse valiku tegemisele. Nagu eelnevalt selgus, on üha rohkem hakatud üldhariduskoolides tähelepanu pöörama karjääriplaneerimisele ja karjääri kujundamisele. Järgnevalt tutvustatakse lähemalt Ginzbergi karjääriteooriat.

Ginzbergi algse teooria järgi on karjäär elukestev arenemise protsess ning Ginzberg oli seisukohal, et elukutse valiku tegemine toimub vaid korra elus. Hiljem muutis ta oma mõlemaid seisukohti. (Brown 2002: 4-5)

Ginzbergi karjääriteooria järgi jaotuvad elukutse valiku etapid kolmeks:

- fantaasia staadium (3-10 a)
- proovistaadium (11-17 a)
- realistlik staadium (17+)

Fantaasia staadiumis ei ole eelistatud elukutsed seotud lapse enda huvide või võimetega. Ennast kujutatakse ette ükskõik, missugust tööd tegemas. Järk-järgult hakatakse mängima rollimänge. Lähedaste inimeste ja lähiümbruses esinevad elukutsed on eelistatud.

Proovistaadium jaguneb omakorda neljaks perioodiks. Huvide perioodil (11-12 a) katsetatakse mitmetes huvialaringides, missugune tegevus meeldib ning tavaliselt ei ole huvid püsivad. Võimete perioodil (12-13 a) võrreldakse ennast teistega ja uuritakse milleks ollakse ise suuteline ning oluline on oma võimete väljaarendamine. Vajaduste perioodil (13-15 a) toimub sotsialiseerumine ja väga tähtsal kohal on soov saada

tunnustust sõpradelt. Samuti mängib suurt rolli soov olla täiskasvanu. Sel perioodil omandatakse suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise oskus. Väärtuste perioodil (15-16 a) selekteeritakse enda jaoks välja positiivset tähendust omavad väärtused. Väärtuste pingerea alusel kujuneb välja elukutsete pingerida ning seatakse orientiirid tulevikuks. Sel ajal on inimene väga mõjutatav ümbritsevate inimeste poolt.

Realistlikus staadiumis baseeruvad valikud huvidel, võimel ja väärtushinnangutel. Püütakse leida kohta ühiskonnas ja kasutatakse teadlikult oma kogemusi ja teadmisi otsustamisel. (Jamnes 2003)

1.3. Kutsealane eelkoolitus üldhariduskoolides

Kutsealase eelkoolituse põhimõtted. Kutsealane eelkoolitus, nagu nimigi ütleb on koolitus, mis seotud mingi elukutsega. Eelkoolitus seepärast, et tegu on sissejuhatusega erialasse. Olenemata sellest saab õpilane piisavalt algteadmisi, et koolituse lõpus saadava tunnistusega koguda plusspunkte tulevase tööandja silmis või vastavale erialale sisseastumiskatseid tehes. Eriti muudab eelkoolituskursusel osalemise kasulikuks see, et pärast erialaga tutvumist saab rahuliku südamega otsustada, kas see elukutse sobib või mitte. Kindlasti laiendab õpilane ka oma silmaringi. Mis võiks veel ideaalsem olla ühele noorele inimesele, kelle ees seisavad haridus- ja töömaailmaga seotud valikud? (Atškasov, 2009)

Kutseõppeasutuse seadus (1998) ütleb, et kutsealane eelkoolitus on põhikoolis ja gümnaasiumis kutsesuunitluse eesmärgil toimuv väikesemahuline kutse- või erialade tutvustus valikainetena, mille maht on kuni 15 õppenädalat ja millel puudub eraldi õppekava (RT I 1998, 64/65, 1007).

Kutsealase eelkoolituse eesmärgiks on võimaldada õppuritele esmaste tööalaste oskuste omandamist. Eelkutsealane koolitus gümnaasiumi õpilastele toimub põhi- ja keskhariduse riiklikus õppekavas valikaineteks ette nähtud õppeaja arvelt. Kutsealase eelkoolituse omandamist põhihariduseta noortele korraldatakse paralleelselt põhihariduse omandamisega täiskasvanute koolitusasutustes õhtuses või kaugõppe vormis, liitklassides või kutseõppeasutustes. (Põhimõisted...)

Kutsealane koolitus on ettevalmistus tööturul konkureerimiseks ning seetõttu on sobiva eriala valik oluline küsimus. Eriala valikul lähtutakse küll õpilase huvidest, kuid need peavad olema kooskõlas indiviidi võimetega. Kutsevaliku tegemiseks on vajalik otsustamisoskus ja –küpsus. Õigesti valitud elukutsest või ametist ei sõltu mitte ainult inimese materiaalne olukord, vaid see on ka isiksuse identiteedi ning arengu lähtekohaks. (Mutso 2006: 250)

Põhiharidust või üldkeskharidust omandavatel õpilastel on võimalik põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekavaga ettenähtud valikainete raames ja kutsealase eelkoolitusel õppekava järgi omandada kutseõppeasutustes kutsealast eelkoolitust. Kutsealast eelkoolitust võimaldatakse ka nendele põhiharidust omandavatele õpilastele, kes on väljunud koolikohustuse eest ja omandavad põhiharidust õhtuses või kaugõppe vormis. Kutsealase eelkoolituse läbimise kohta väljastab kool õpilasele tõendi, mille alusel tehakse kätte õpilase põhikooli või gümnaasiumi lõputunnistusele. (Kusteharidus. Kutsealane.... 2005: 19)

Kutsealane eelkoolitus põhikoolis. Tõenäoliselt ei ole suur osa 9. klassi õpilastest veel valmis eriala valikuga seostuvate otsuste langetamiseks. Seetõttu oleks psühholoogilisest aspektist lähtudes õpilastele tarvis anda võimalus oma erihuvide uurimiseks, lastes neil võtta valikkursusi, kus nad saaksid veenduda, millised valdkonnad vastavad kõige paremini nende huvidele ja võimetele. (Lindgren, Suter 1994: 417)

Koolivalik on oluline mitte ainult neile, kes tahavad asuda omandama kutseharidust, vaid ka neile, kes soovivad jätkata õpinguid gümnaasiumis. Sageli soovitakse valida mõni teine gümnaasium, mitte oma senine kool ja seetõttu on vaja osaleda konkurssidel ja teha sisseastumiskatseid. Kui on tegemist põhikooliga, millele ei järgne gümnaasiumi kooliastet, siis peavad kõik õpilased leidma endale sobiva õppeasutuse. Kõige raskem on nendel õpilastel, kelle õppeedukus on kesine ja kes siiski soovivad jätkata õpinguid gümnaasiumis või on jäänud raskustesse eriala valimisega kutseõppeasutustes. Põhikooli lõpetajale kujuneb raskeks küsimus, kuidas teha siis õiget valikut, kui senine õppeedukus pole just kõige paremini läinud. Õpilane, kes soovib minna kutseõppeasutusse edasi õppima on raske otsuse ees, millist ametit valida. Vahel on

põhikooli õpilased küll juba varakult selgusele jõudnud, millist eriala nad soovivad omandada ja kuhu tööle minna. (Randaru 2008: 12-13)

Üheks võimaluseks õpilast abistada antud olukorras oleks suunata ta karjäärinõustaja juurde, kelle juures oleks võimalik kinnistada oma plaane. Teiseks võimalikuks valikuks oleks osaleda kutsealasel eelkoolitusel, mis annaks õpilasele võimaluse kas siis oma senine nägemus tulevikust kinnistada või hoopis ümber lükata ja hakata valima uut tuleviku kutsevalikut.

Kutsealane eelkoolitus gümnaasiumis. Milliseid võimalusi pakub kutseharidusüsteem gümnaasiumi lõpetajale, kes ei jätkka õpinguid kõrghariduse tasemel ning kuidas tagada kutse- ning kõrghariduse lähendamise? Selleks on juba Eestis alustatud tööd selles suunas, et võimaldada gümnaasiumiõpilastele kutsealast eelkoolitust. See tähendaks seda, et gümnaasiumi riiklikus õppekavas ettenähtud valikainete arvel on võimalik kohaldada kutsealast koolitust. Õpetajate nõustamine ja osalemine selles protsessis on kutseharidusüsteemi küsimus, mille kaudu saavutatakse see, et gümnaasiumi lõpetaja on saanud kutsealase eelkoolituse, mis võimaldab tal läbida keskhariduse baasil kutsekeskhariduse tasemel õppekava lühema õppeajaga kui need, kes tulevad vahetult gümnaasiumist ning ei ole saanud kutsealast eelkoolitust. Selline haridusmudel toimib praegusel hetkel Eestis väga edukalt majandussektoris. Seda haridusmudelit on Eesti arendanud koostöös Taani riigiga ja järgmise sammuna on kavas seda mudelit jätkata ja laiendada tehnika valdkonnas. (Kask 2000: 15-16)

Kutsealane eelkoolitus koolikohustuslikust east väljasolevale õppijale. Euroopa Liidu hariduspoliitika oluliseks põhiprintsiibiks on kõigi õpilaste arendamine vastavalt nende huvidele ja võimetele. Ka Eestis on hakatud üha enam pöörama tähelepanu erinevate haridusvajadustega õpilastele. (Laine 2006: 218)

Kutseõppeasutuse seaduse järgi võimaldab kool kutsealase eelkoolituse õppekava järgi kutsealast eelkoolitust ka nendele põhiharidust omandavatele õpilastele, kes on väljunud koolikohustuse east ja omandavad põhiharidust õhtuses või kaugõppe vormis põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega (RT I 1998, 64/65, 1007).

Eestis on 17 kuni 25-aastaste noorte seas üle 20 000 põhihariduseta noore. Haridustee katkemiseks on põhjuseid palju: koolikohustuse mittetäitmine, õppetööga toimetulematus, käitumisprobleemid, konflikt õpetajaga. See seab aga takistused edasiõppimiseks ja tööturul konkureerimiseks. Hea on, kui õpilane jätkab õpinguid õhtu- või kaugõppekoolis. Kutsealane ettevalmistus aitab kaasa noore tagasitoomisele õpingute juurde ning loob paremad võimalused elus toimetulekuks. (Jänes, Väärt 2005: 3)

Kutsealase eelkoolituse ellukutsumise põhieesmärk on sellise kontingendi tagasitoomine haridusse, kes on mingil põhjusel põhikooli pooleli jätnud. Haridusministeeriumi ülesanne seejuures on olnud eelkõige nõustamine, sest eelkoolituse peab organiseerima ikkagi õppeasutus ise, olgu ta siis kutseõppeasutus, põhikool või gümnaasium. Üks esimesi näiteid selles vallas on näiteks Põltsamaal, kus Põltsamaa kutseõppeasutuse ja linna gümnaasiumi koostöös on pandud käima kaks õppegruppi nendele noortele, kes ei ole omandanud põhiharidust. Need õpilased on täiskasvanute gümnaasiumi hingekirjas, kuid õpivad tegelikult kutsekoolis. Siinjuures tuleb toonitada seda, et selliste koolituste korraldamine ei ole ainult koolide probleem, vaid eelkõige kohalike omavalitsuste ja sotsiaaltöötajate organiseerimise küsimus. Nemad peaksid üles leidma need õpilased, koguma nad kokku, toetama seda, et nad satuksid kooli, kus on võimalik sellist koolitust korraldada. Kui sellega kaasneb veel kohaliku omavalitsuse finantseerimine (nagu näiteks Põltsamaal), siis on tulemus veel parem. Huvi sellise koolituse vastu on aga tõepoolest väga suur, mida näitab see, et üks kolmandik nendest õpilastest, kes seal praegu õpet saavad, olid valmis seda ise finantseerima. (Tiko 2002: 24)

Kutsealase eelkoolituse finantseerimine. Eesti koolid on rahastamissüsteemist tingituna nii majanduslike kui ka õpetamisvõimaluste poolest väga erineva tasemega. Jõukad omavalitsused leiavad hariduskuludeks vajalikke lisavahendeid, vaesemad aga mitte. (Nagel 2006: 71)

Kutseõppeseaduse alusel sõlmitakse kutsealase eelkoolituse korraldamiseks leping kooli ja selle põhikooli või gümnaasiumi vahel, kus õpilane omandab põhi- või üldkeskharidust. Leping kooskõlastatakse kooli asukohajärgse maavanemaga ning selle kohustuslikud tingimused on:

- 1) andmed koolide kohta;
- 2) kutsealase eelkoolituse maht;
- 3) koolituskohtade arv;
- 4) koolituskoha maksumus;
- 5) kutsealase eelkoolituse eest tasumise kord;
- 6) poolte õigused ja kohustused;
- 7) poolte vastutus.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt katab kooli õppetegevuse ja ülalpidamisega seotud kulud kooli pidaja ehk enamasti kohalik omavalitsus. Igal aastal määratakse lähtudes õpilaste arvust ja riigieelarvest toetus valla- ja linnaeelarvetele hariduskulude katteks. Toetus sisaldab vahendeid pedagoogide töötasu, sotsiaalmaksu, täienduskoolituse, õpikute ja õppevahenditega seotud kulude katmiseks, samuti investeeringuteks. See riigieelarveline toetus võimaldab läbi viia õpet vastavalt riiklikule õppekavale vähemalt õppekavas sätestatud mahus (sh ka valikained). Riik koolide pidajatele ettekirjutusi rahaliste vahendite jaotuse osas kooliti ei tee. Kohaliku omavalitsuse kohustus ja õigus on rahastada koole vastavalt koolide tegelikule vajadusele. (Mändla 2008: 49- 54)

Haridus- ja Teadusministeerium on rahastanud kutsealast eelkoolitust eelnevatel aastatel järgmiselt:

- 2003/2004 õppeaastal 381 õpilasele, neist 175 olid keskkooli või gümnaasiumi ja 45 põhikooli õpilased ning 161 põhikoolieast väljasolevad põhihariduseta õpilased;
- 2004/2005 õppeaastal 735 õpilasele, neist 519 olid keskkooli või gümnaasiumi ja 60 põhikooli õpilased ning 156 põhikoolieast väljasolevad põhihariduseta õpilased. (Kutseharidus. Kutsealane... 2005: 25)

Seega finantseeritakse ka kutsealase eelkoolituse läbiviimist ülalnimetatud riigieelarvelisest toetusest, mis omakorda ei keela kooli pidajal leida vahendeid täiendavaks õppetegevusega seotud kulutuste finantseerimiseks.

Kokkuvõtvalt võib kutsehariduse ja kutsealase eelkoolituse kohta öelda järgmist. Kutseõppe eesmärgiks on luua võimalused sellise isiksuse kujunemiseks, kellel on teadmised, oskused, vilumused, hoiakud ja sotsiaalne valmidus töötamiseks ning eeldused õpingute jätkamiseks ja elukestvaks õppeks ning kuna tänapäeva tööturu trendid on väga muutuvad, peavad ka kutseharidusasutused pakkuma erialasid, mis oleksid võimalikult paindlikud ja kergesti kohandatavad tööturul. Kutsealaseid eelkoolitusi on otstarbekas pakkuda alates III-st kooliastmest, et ennetada mittesobivate valikute tegemist ning kutsealaseid eelkoolitusi peaks pakkuma kooli valikainete arvelt. Õpilase valikute toe kohta haridusteel võib välja tuua, et iga kool otsustab ise, milliseid valikaineid õpilastele pakkuda ning selle tõttu on ka valikained kooliti väga erinevad, valik on eksootilistest valikainetest kuni kohustuslike põhiaineteni välja.

2. UURIMUS KUTSEALASE EELKOOLITUSE VÕIMALUSTE KOHTA PÄRNU LINNA ÜLDHARIDUSKOOLIDES

Käesolevas peatükis antakse ülevaade uurimiseesmärkidest, püstitatud uurimisküsimustest, uurimisprobleemi asetusest ning metoodikast koos valimi ja uurimistöö etappide kirjeldusega. Respondentide arvamus on analüüsitud teemade kaupa. Uurimistulemusi on esitatud ka tabelites ja joonistel, mida on interpreteeritud. Lahtiste küsimuste vastustest pärit materjal on esitatud kursiivkirjas tsitaatidena.

2.1. Uurimisprobleemi seade, - eesmärgid ja -küsimused

Pärnu linna haridussüsteemi arengukavas 2004-2015 on koostatud hetkeanalüüs, milles ilmneb, et võimalused kutsealase eelkoolituse läbiviimiseks Pärnu linna üldhariduskoolides on käesoleval ajal suhteliselt piiratud. Kutsealast eelkoolitust (töölalast koolitust) võimaldavad:

1. Pärnu Hansagümnaasium, kus kutsealane eelkoolitus toimub IT õppesuunal koostöös Pärnumaa Kutsehariduskeskusega ja merenduse õppesuunal koostöös Pärnu Merenduskeskusega, kutsealast eelkoolitust omandab 203 õpilast.
2. Ülejõe gümnaasium alustas 1. septembrist 2004 kutsealase eelkoolituse pakkumisega.

Kutsealasele eelkoolitusele tuleb järgnevatel aastatel pöörata tõsist tähelepanu: vajalik on laiendada kutsealase eelkoolituse võimalusi ning pakkuda sellealast koolitust ka III kooliastmes (Pärnu linna haridussüsteemi...2004: 14).

Eeltoodust lähtudes on käesoleva uurimuse peamiseks eesmärgiks analüüsida kutsealase eelkoolituse võimalusi Pärnu linna üldhariduskoolide õpilastele. Uurimuse käigus selgitatakse välja kutsealase eelkoolituse vajadus, kutsealase eelkoolituse ning

valikainete tugi õpilaste eriala valikule ning kutsealase eelkoolituse arendamise- ja finantseerimisvõimalused.

Uurimustöö käigus otsitakse vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Milleks on vaja kutsealaseid eelkoolitusi?
2. Missugused on õpilaste võimalused valikainete omandamiseks üldhariduskooli õppekava raames ning nende tugi eriala valikule?
3. Millised võimalused, sh rahastamisvõimalused on kutsealaste eelkoolituste arendamiseks Pärnu linnas ja kuidas seda teha?

Uurimusele baseerudes tehakse töös ettepanekuid kutsealase eelkoolituse käivitamiseks ja edasiarendamiseks Pärnu linnas.

2.2. Uurimuse läbiviimine ja valim

Uurimismeetod. Uurimus viidi läbi kvantitatiivse uurimusena, kus andmeid koguti ankeedi kaudu. Andmete kogumiseks töötas uurimustöö koostaja välja ankeetküsimustikud, mis sisaldasid nii „avatud küsimusi“, kuhu respondendid said kirjutada oma arvamuse ning valikvastused ei olnud ette antud kui ka „kinniseid küsimusi“, kus valikvastused olid ette antud. Eraldi küsimustikud olid õpilastele (vt. Lisa 1), spetsialistidele kooli juhtkonnast ning Pärnu Linnavalitsuse haridusosakonnast (vt. Lisa 2) ja Tartu Kutsehariduskeskuse spetsialistile (vt. Lisa 3). Uurimuses kasutati triangulatsiooni meetodit, mis selles uurimuses tähendab erinevate andmeallikate kasutamist. Seetõttu koostati erinevatele respondentide gruppidele eraldi küsimustikud, et koguda võimalikult mitmekesisist informatsiooni kutsealase eelkoolituse kohta.

Kvantitatiivseid andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammis Microsoft Excel. Avatud küsimuste vastuseid analüüsiti teemade lõikes sisuanalüüsi meetodi alusel, kus andmed kodeeriti ja kategoriseeriti ning esitati töös koos tabelite ja joonistega. Lahtiste küsimuste vastustest pärit materjal on esitatud kursiivkirjas tsitaatidena.

Uurimuse läbiviimine. Uurimus viidi läbi järgmiste etappidena:

1. töö teoreetilise materjali läbitöötamine ja teoreetilise raamistiku koostamine
2. uurimismeetodi valik ja ankeetküsimustike koostamine

3. andmete kogumine ankeetküsitluse abil
4. andmete analüüs, sh kodeerimine, sisestamine ja tõlgendamine
5. järelduste, kokkuvõtete ja ettepanekute tegemine

Uurimus viidi läbi Pärnu linna üldhariduskoolides, Tartu Kutsehariduskeskuses ning Pärnu Linnavalitsuse Haridusosakonnas ajavahemikul 17.jaanuar 2009 – 31. märts 2009. Kooli juhtkonnal, Pärnu LV haridusosakonna ja Tartu Kutsehariduskeskuse spetsialistidell oli küsitlusega aega tutvuda keskmiselt 2-3 nädalat. Õpilased said küsitlustega tutvuda ja need ka kohe klassis ära täita.

Andmete paremaks analüüsimiseks uurimuse autor tutvus ja uuris esialgu tagasisaadud ankeete, sorteeris need vastava klassiastme (kas 9. või 12. klass) või ameti järgi ning seejärel soo ja vanuse järgi. Et andmetest oleks kergem aru saada, hindas ja võrdles autor omavahel erinevaid vastuseid. Seejärel kodeeriti ja tõlgendati „avatud küsimuste“ vastused. Hiljem vaatas uurija kõik kokku kogutud andmed üle, et ükski mõte ega idee kaduma ei läheks. Analüüs on esitatud jooniste ja tekstidena.

Uurimuse valim. Valimiks oli 80 Pärnu linna üldhariduskooli õpilast, neist 38 õpilast õpivad 9. klassis ja 42 õpilast 12. klassis. Õpilased valiti respondentideks juhumeetodil kolmest Pärnu linna üldhariduskoolist. Kooli juhtkonnast kuulusid valimisse nelja erineva Pärnu üldhariduskooli 3 õppealajuhatajat ja 1 direktor. Valmisse kuulus 1 Tartu Kutsehariduskeskuse spetsialist ning Pärnu LV haridusosakonnast samuti 1 spetsialist.

2.3. Uurimisandmete analüüs

Alapeatükis analüüsitakse andmeid teemadena: õpilaste võimalused valida valikaineid; kutsealase eelkoolituse vajadused, võimalused ja pakkumine koolides; kutsealase eelkoolituse arendamise- ja finantseerimisvõimalused.

2.3.1. Õpilaste võimalused valida valikaineid

Valikained, mida koolide poolt pakutakse põhikoolide ja gümnaasiumide õpilastele. Koolijuhtkonna liikmetelt küsiti, milliseid valikaineid pakuvad koolid oma õpilastele. Selgus, et uurimuses osalenud koolide õpilastele pakutakse valikainete raames omandada rohkem teadmisi põhiainetes. Põhikool ei paku valikainete raames üldjuhul erialaseid tunde. Kõikide uurimuses osalenud koolide põhikooli õpilased saavad rohkem teadmisi kohustuslikes põhiainetes. Näiteks üks spetsialist vastas, et „*meie kool pakub valikainete raames õpilastele arvutiõpetust, matemaatikat ja inglise keelt*“ (M/D). Ainult üks respondent vastas, et nende kool pakub põhikooli õpilastele peale põhiainet ka majandust. Riikliku õppekava järgi on põhikoolis valikainete õppimiseks antud väga vähe tunde.

Gümnaasiumis pakutakse peale põhiainet valiku ka muid aineid, mis toetavad konkreetset kallakut, mille õpilane endale valinud on. Üks uurimuses osalenud kooli juhtkonna liige ütles, et nende kool pakub oma gümnaasistidele peale põhiainet ka draamakursust, esseistikat, meediat ja ajakirjandust. Üks gümnaasium pakub õpilastele majandust, lisaks aga kirjanduse erikursust, sõnakunsti, tantsu ja filosoofiat.

Gümnaasiumi õpilastele pakutakse veel kirjandiõpetust, matemaatikat, ülesannete praktikumi, infotehnoloogiat, meediaõpetust, mere-eetikat, materjaliõpetust, erialast inglise keelt (merendus), rakendusmatemaatikat ning 11. klassile riigikaitset.

Pärnu linna üldhariduskoolides toimuvate valikainetundide kohta saab infot igast koolist või linna haridusosakonnast. Seega iga gümnaasiumi minev õpilane saab eelnevalt tutvuda teda huvitava kooli pakutavate valikainetega ning kallakutega, mida kool pakub.

Õpilaste võimalused valida valikaineid. Küsitluses küsiti koolijuhtkonna liikmetelt ning haridusosakonna spetsialistidelt, kas õpilastel on võimalus ise endale valida valikaineid. Uurimuses selgus tõsiasi, et valikaineid õpilased ise endale valida ei saa. Õpilased saavad valida endale klassi kallaku või õppesuuna, millega kaasneb konkreetsete õppesuunda toetavate valikainete valimise kohustus. 2 spetsialisti leidsid, et valikained toetavad õppesuunda, mis tähendab, et kui õpilane valib näiteks loodusõpetuse suuna – valib ka valikaineid nagu keskkonnakaitse jne.

Haridusosakonna spetsialist sellele küsimusele täpset vastust anda ei osanud, kuna iga kool saab individuaalselt otsustada, milliseid valikaineid oma õpilastele pakkuda.

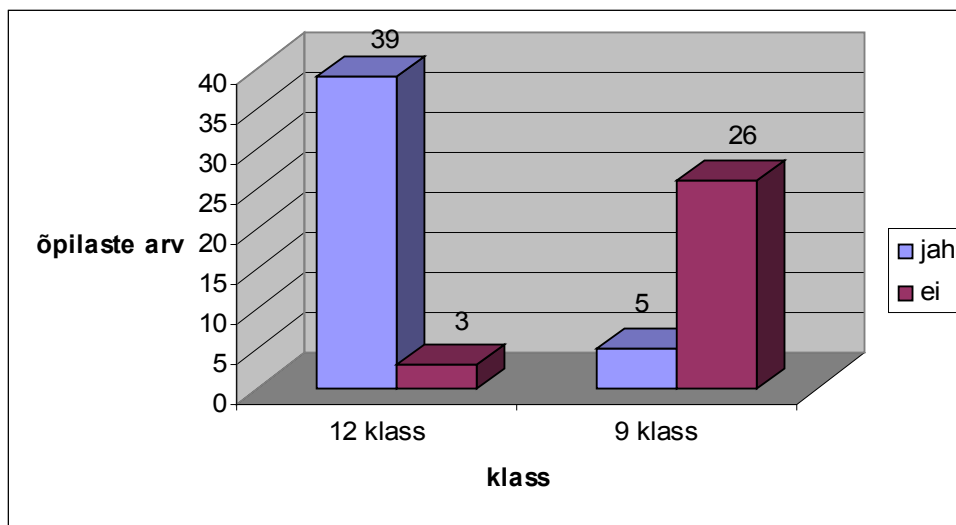
Ühe kooli juhtkonna liige põhjendas, miks põhikooli õpilastele pakutakse valikainete raames kohustuslikke aineid järgnevalt:

„Valikainete asemel õpetatavad ained nagu inglise keel, matemaatika ja arvutiõpetus on vajalikud gümnaasiumis jätkajatele, samuti kutsehariduses õppima asujatele. Õppekavas on määratletud nende õppeainete maht ja sisu. Õppekava tegemise ajal arvestatakse ka õpilaste ning lapsevanemate seisukohtade ning ettepanekutega. Iga õppeaasta sügisel iga lapse käest eraldi küsimine ei ole reaalne“ (M/D).

Ning sama respondent oli arvamusel, et valikainete tundide vähesus on tingitud põhikooli ja gümnaasiumi seadusest, mis paneb paika, mis mahus ja kellele saab valikaineid pakkuda.

Õpilaste teadlikkus valikainete olemasolust. Uurimuses selgus, et põhikooli lõpuklasside enamus õpilasi ei ole teadlikud valikainete olemasolust nende koolis (vt joonis 1). 9. klassi õpilastest vastas 26 õpilast, et ei tea valikainetest midagi. 9 õpilast vastas, et nende koolis lihtsalt pole valikaineid. 2 õpilast vastasid ka seda, et neile pole midagi räägitud valikainetest. Ainult 5 põhikooli õpilast on teadlikud valikainete olemasolust nende koolis. Samas gümnaasiumi lõpuklassi õpilased teavad, mis valikaineid nende kool pakub ja oskavad selle kohta ka informatsiooni leida ja küsida. 5 õpilast 12. klassist vastasid, et nad pidid gümnaasiumisse tulles kohe valima endale sobilikud valikained ning nad on saanud nende kohta infot peamiselt kooli

koduleheküljelt. 5 õpilast ütlesid, et nad on saanud küllaldaselt informatsiooni valikainete kohta õpetajatelt, peamiselt klassijuhatajalt.

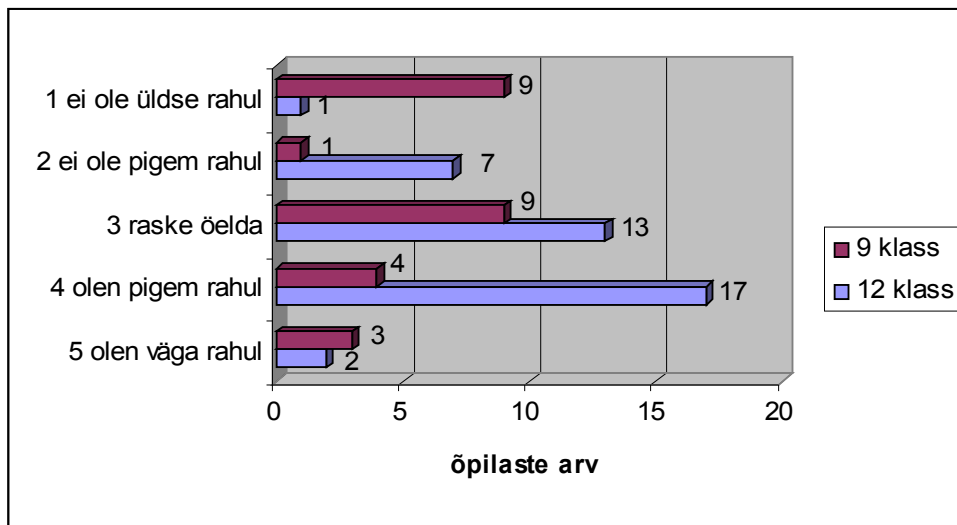

Joonis 1. Õpilaste teadlikkus valikainete olemasolust nende koolis

12. klassi respondentidest teavad 39 õpilast, et nende koolis on valikained olemas ja 3 õpilast ei tea valikainete olemasolust oma koolis (vt. joonis 1.). Üks 12. klassi õpilane põhjendas oma eitavat vastust järgnevalt: „Ma ei tea valikainete olemasolust midagi, kuna ma ise pole saanud mingeid aineid valida. Valida sain ma klassikallakut.“ (M/18).

Õpilaste hinnangud valitud valikainetele. Uurimuses paluti õpilastel anda hinnang nende koolis hetkel pakutavatele valikainetele. Selgus, et 42-st 12. klassi õpilasest 17 on oma kooli valikainetega pigem rahul ja ainult 2 õpilast on väga rahul. Ainult üks õpilane 12. klassis ei ole üldse rahul sellega, mida kool valikainetena välja pakub ning põhjendas seda järgnevalt: „Antud valikained ei toeta minu eriala valikut“ (M/18).

9. klassi õpilaste seas on täiesti mitte rahulolevaid õpilasi 9 (vt. joonis 2.).

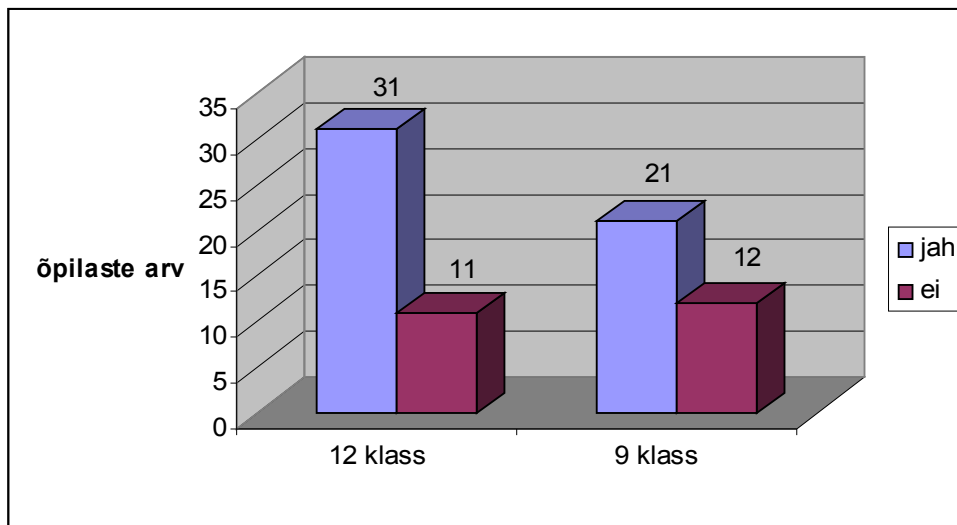

Joonis 2. Õpilaste rahulolu hinnang valikainetele

Arvestades, et 9. klassi õpilased vastasid eelnevalt, et nende kool ei paku neile valikaineid, siis tõenäoliselt on antud küsimust valesti mõistetud. Uurimuse autorile jäi mulje, et õpilased on rahulolematud pigem sellega, et neil valik puudub, mitte ei anna hinnangut valikainetele.

Õpilaste arvamus valikaine mõju kohta erialavaliku tegemisele. Küsitluses uuriti, kas valikained soodustavad erialavaliku tegemist. Selgus, et 12. klassi ja 9. klassi õpilastest suurem osa on arvamusel, et valikained soodustavad erialavaliku tegemist (vt. joonis 3). Õpilased põhjendasid seda vastust erinevalt. 1 õpilane gümnaasiumi lõpuklassist leidis, et „*minu valitud klassikallak ja sellega kaasnevad valikained toetavad minu erialaseid valikuid*“ (N/18).

1 õpilane leidis, et ta saab hakata valikainete näol varakult keskenduda lemmikalale. Samuti ütlesid 2 õpilast 12. klassist, et valikained annavad eelteadmisi ning hiljem on võimalik otsustada, kas võiks valikainega seonduvat edasi õppida või mitte ning valikained näitavad, kas eriala vähegi meeldib. Samuti leidsid 5 õpilast, et õpilane saab aimduse mingis konkreetses valdkonnas ning oskab enne valiku langetamist selles kindlam olla või siis seda muuta.

Joonis 3. Õpilaste arvamus valikainete soodustamisest erialavaliku tegemisele

12. klassist leidis 11 õpilast, et valikained pole abiks erialavaliku otsuse vastuvõtmisel ning 9. klassist leidis sama 12 õpilast. Põhjendusi oli sellele vastusele mitmeid. 2 õpilast 12. klassist leidis, et selle eriala kohta, mis talle huvi pakuks ei ole piisavalt tunde. Üks õpilane leidis, et „*valikained ei soodusta erialavaliku tegemist, kuna nad ei ole piisavalt teadmispõhised ja informatiivsed ning tavaliselt jäävad õpetajad nõrgaks*“ (M/18).

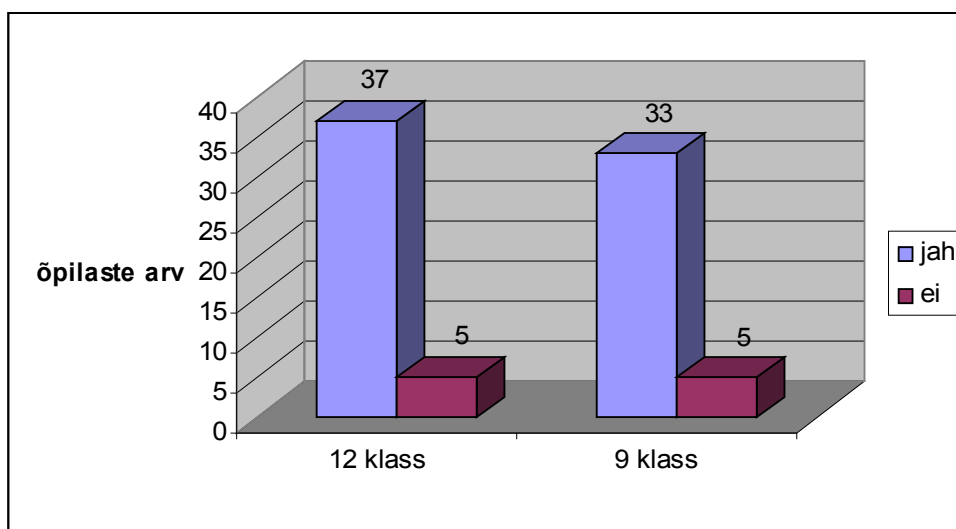
3 õpilast vastasid, et valikained on koolis väga väikese osakaaluga ja valida saab üksikuid aineid, mis võtavad lisaega, ning valikained on ühekülgsed ja primitiivsed. Leiti ka, et pole sellist ainet, mis pakuks huvi edasi õppimiseks.

Uurimuses osalenud koolijuhtkonna liikmed olid 100%-lt arvamusel, et valikained on õpilasele abiks erialavaliku langetamisel. 2 spetsialisti olid arvamusel, et õpilane tegeleb valitud ainetega konkreetsemalt ja heade spetsialistide juhendamisel ja ta valib ained, mida süvendatult õpib, lähtudes oma võimetest ja huvidest.

Kokkuvõtvalt võib õpilaste arvamuste kohta valida valikaineid öelda, et õpilased, kes teavad valikainete olemasolust oma koolis on ka arvamusel, et valikained soodustavad erialavaliku tegemist. Õpilased teavad ka seda, et valida saavad nad klassikallakut, mitte konkreetseid valikaineid. Samas peab tõdema, et põhikooli lõpuklassi õpilased ei ole valikainete olemasolust teadlikud. Koolijuhtkonna spetsialistid leidsid samuti, et õpilased valikaineid endale valida ei saa, valida saab õppesuunda, mida toetavad vajalikud valikained.

2.3.2. Kutsealase eelkoolituse vajadused, võimalused ja pakkumine koolides

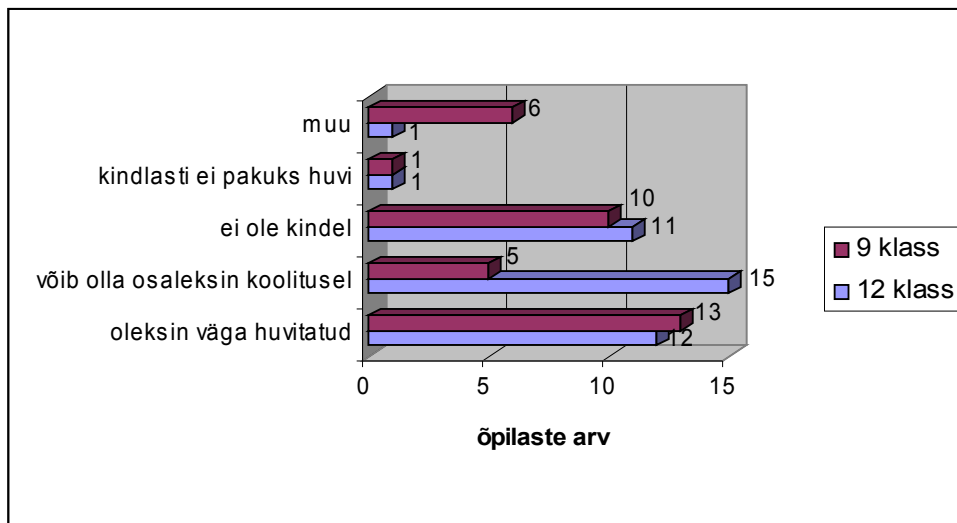
Õpilaste arvamused erialavaliku kohta. Uurimuse tulemustest selgus, et nii põhikooli, kui ka gümnaasiumi õpilastest suurem osa on juba tänaseks päevaks mõelnud, mis eriala võiks tulevikus neile huvi pakkuda. Küsimusele, kas oled juba mõelnud erialale, millega sooviksid tulevikus tegeleda vastas jaatavalt 37 õpilast gümnaasiumi lõpuklassist ja 33 õpilast põhikooli lõpuklassist (vt. joonis 5.).

Joonis 5. Õpilased, kes on mõelnud eriala valikule

Õpilased on infot erinevate erialade kohta leidnud internetist, õppeasutuste kodulehekülgedelt, messilt „Teeviit“, samuti kuulnud tuttavatelt ja sõpradelt, kes huvipakkuva erialaga seotud on.

Õpilaste huvi osaleda kutsealasel eelkoolitusel. Uurimuses tuleb välja, et kui kool saaks õpilastele pakkuda kutsealaseid eelkoolitusi, oleksid õpilased sellest huvitatud. 12. klassi 12 õpilast ja 9. klassi 13 õpilast vastasid, et nad oleksid väga huvitatud ja võtaksid kindlasti koolitusest osa. 15 õpilast 12. klassist ja 5 õpilast 9. klassist võtaks võib olla koolitusest osa, kui neil selleks võimalus oleks (vt. joonis 4).

Joonis 4. Õpilaste huvi osaleda kutsealasel eelkoolitusel

Kindlasti ei pakuks huvi koolitusel osaleda ainult ühele õpilasele mõlemast klassiastmest. Oli välja toodud ka muid põhjendusi. 1 õpilane 12. klassist ja 2 õpilast 9. klassist leidsid, et osaleksid koolitusel, kui pakutaks just sellist koolitust, mis õpilasele huvi pakuks.

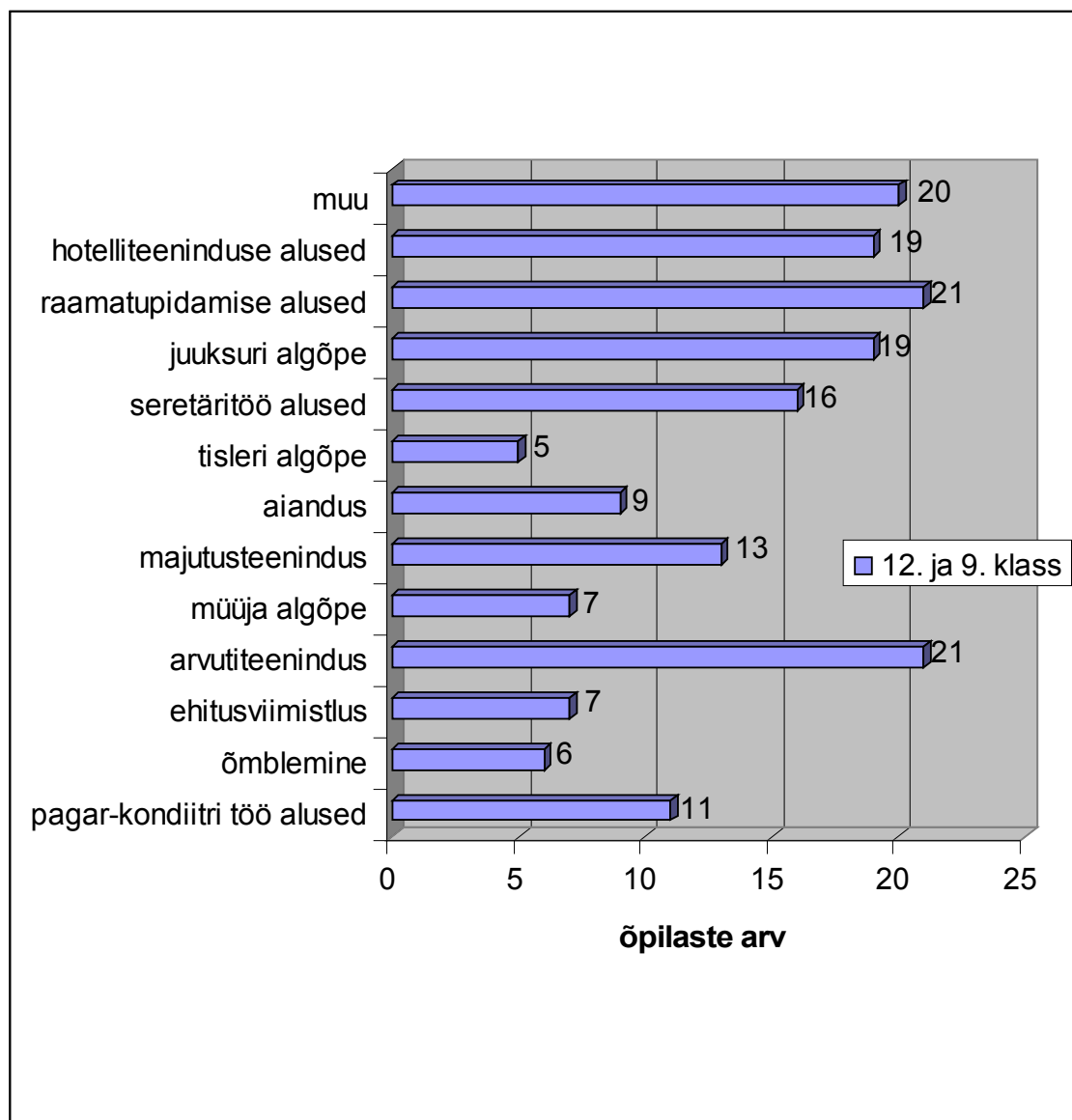
Kooli juhtkonna ja spetsialistide arvamused eelkoolituste kohta, mille vastu on õpilastel huvi. Uurimuses uuriti koolijuhtkonna liikmetelt, haridusosakonna spetsialistilt ja õpilastelt, mis erialaseid koolitusi peaks pakkuma õpilastele. Samuti küsiti Tartu kutseharidusspetsialistilt, millised erialased koolitused on kujunenud populaarseimateks Tartu linnas.

Üks koolijuhtkonna respondent vastas, et „*tööturu uuringutest on selgunud vajalikud oskustöölise erialad, mis laias laastus ka kutsekoolides õpetamisel. Samal printsiibil oleks mõttekas valida kutseeelõppesse samad erialad. Need peaksid olema vastavalt aja nõuetele paindlikult muudetavad* „(M/D).

1 õppealajuhataja leidis, et „*põhikooli õpilaste lõpuklasside seas oleks vaja läbi viia küsitlus, mille alusel otsustada, mis erialaseid koolitusi pakkuda*“ (N/ÕJ).

Uurimuses paluti õpilastel valida etteantud nimistust võimalikud koolitused, mis neile võiksid huvi pakkuda, kui oleks võimalik nendes osaleda. Valik erialadest sai valitud Pärnumaa Kutsehariduskesksuse pakutavate erialade seast. Tulemused näitasid, et kõige suuremat huvi pakuksid erialad nagu raamatupidamise alused ja arvutiteenindus,

mõlemate puhul olid 21 õpilast märkinud need erialad huvipakkuvaks. Samuti oleksid õpilased huvitatud võimalusest osaleda juuksuri algõppe koolitusel (19 õpilast) ja hotelliteeninduse aluste koolitusel (19 õpilast). 20 õpilast märkis ära ka muu eriala, mis võiks neile huvi pakkuda (vt. joonis 8).

Joonis 8. Koolitused, mis pakuksid õpilastele huvi

2 õppealajuhatajat olid arvamusel, et nii põhikooli kui ka gümnaasiumi õpilastele oleks vaja pakkuda karjääriskoolitusi või karjäärinõustamist.

Pärnu LV haridusspetsialist leidis, et „peaks olema eraldi valik tüdrukutele ja poistele. Koolitused peaksid olema võimalikult lihtsad ja tutvustama erialasid üldiselt. Samuti

peaksid erialad olema sellised, et tööturul oleks ka reaalne oma teadmisi rakendada“ (N/HS).

Tartu Kutsehariduskeskuse poolt pakutavate koolituste seas on populaarseimateks kujunenud müügiesindajate kursus, pagar-kondiitri kursus, ürituste korraldamine ja marketing, puidupingitöölise baaskursus ja ettevõtluse alused ja õpilasfirma tegevus.

Koolijuhtkonna ja spetsialistide hinnangud õpilaste vajaduse kohta osaleda kutsealasel eelkoolitusel enne erialavaliku tegemist. Küsitluse käigus uuriti nii koolijuhtkonna kui ka haridusosakonna spetsialisti arvamust, kas kutsealane eelkoolitus on vajalik enne, kui õpilane langetab eriala valiku. Koolijuhtkonnast vastanud spetsialistid olid 100%-lt arvamusel, et koolitusi oleks vaja pakkuda nii gümnaasiumis, kui ka põhikoolis, et õpilastel oleks suurem valikuvõimalus, samas peavad need koolitused olema vajalikud ka tööturul. Teisest küljest 1 spetsialist leidis, et „*koolitusi ei peaks pakkuma kõigis gümnaasiumides, osa neist võiks jääda õpilasi ülikooliks ettevalmistavateks*“ (N/ÕJ).

Üks respondent leidis, et „*praegu on väga tähtis, et tulevane elukutse saaks selgeks juba võimalikult vara, sest siis on õpilasel lihtsam teha valikuid*“ (N/ÕJ).

Ning üks spetsialist ütles, et „*kutsealane eelkoolitus suuremal või vähemal määral toimub mõnedes gümnaasiumites. Põhikooli osas selle sisseviimine oli linna hariduse arengukavas sees alates 2007. aastast. Planeeritud oli algselt kõigis klassides teatud tundide arvuga nädalas. Linna hariduse arengukava viimases versioonis on järele jäänud vaid võimalus seda rakendada tasandus- ja „tootsi“ klassides.*“ (M/D)

Hariduslike erivajadustega õpilastele oleks vaja pakkuda koolitusi selleks, et anda neile lastele varem eelteadmised erinevate ametivaldkondade kohta, mis lihtsustaksid nende karjäärivalikuid, kuna need õpilased on kõige tõenäolisem sihtrühm, kes jätkab oma tulevase õpinguid kutsehariduses. Põhikooli kolmandas astmes annaks kutsealane eelõpe lapsele selguse erialaste tulevikuvaadete ning tema huvide suhtes. Tänapäevaks on asi tegelikult soiku jäänud, sest takerdus puuduliku seadusandluse taha – valikainetundide vähesus üldhariduskoolis. Samas leidis 1 respondent, et kutsealast eelkoolitust oleks vaja pakkuda just selle pärast, et Pärnus on kehv seis karjäärinõustamise koha peal.

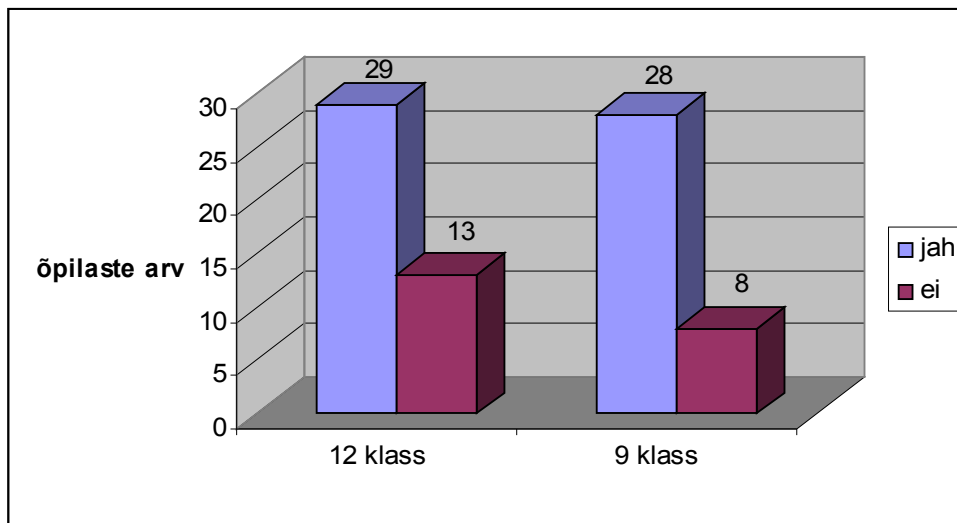
„Koolis toimub karjäärinõustamine personaalselt ja teevad seda enamjaolt klassijuhatajad, kaasa aitajaks koolipsühholoog ning Pärnu Õppenõustamiskeskuses on ainult 1 inimene sellest valdkonnas abiks“ (M/D.)

Uurimuse autorile jäi mulje, et vähese informeerituse või millegi muu tagajärjel on spetsialistil vale arvamus. Pärnu Õppenõustamiskeskuses on 2 karjäärinõustajat ja 2 karjääriinfo spetsialisti, kes teenindavad Pärnu linna ja maakonna noori. Seega ei saa olla probleem spetsialistide vähesuses.

Pärnu LV haridusosakonna spetsialist oli arvamusel, et kutsealaseid eelkoolitusi oleks vaja eelkõige pakkuda põhikooli kasvatusraskustega õpilastele, kuna nende puhul on kõige tõenäolisem, et õpinguid jätkatakse just kutseharidust pakkavas õppeasutuses. Neil oleks kutsealase eelkoolituse näol kergem langetada otsust, mis eriala neile sobiks.

Õpilaste hinnangud vajaduse kohta osaleda kutsealasel eelkoolitusel enne erialavaliku tegemist. Nagu haridusadministratsiooni spetsialistid oli ka suurem osa õpilastest arvamusel, et kutsealased eelkoolitusi oleks vaja enne eriala valiku langetamist, seda leidis 29 vastajat 12. klassi õpilaste seast ja 28 vastajat, kes õpivad 9. klassis. 1 õpilane gümnaasiumi lõpuklassist leidis, et *„kui kutsealane eelkoolitus toimuks teemal, mis konkreetselt mind huvitab ja mida ma tunneb, et soovin edasi õppida ülikoolis, oleks koolitusel osalemine hea võimalus tutvuda tulevase tööga, ning saada kogemusi. Kindlasti ei peaks koolitus olema kohustuslik.“ (M/18)*

2 õpilast 12. klassist leidsid, et eelteadmised annavad ülevaate erialast ja pärast on kergem otsustada, kas õpilane ikka on antud erialast huvitatud või hoopis mitte. Samas leidis ka neid õpilasi, kes ei pea oluliseks kutsealase eelkoolituse toimumist. 13 õpilast 12. klassist ja 8 õpilast 9. klassist olid just nimelt sellel arvamusel (vt. joonis 6).

Joonis 6. Õpilaste arvamus kutsealase eelkoolituse vajadusest enne eriala valiku tegemist

1 õpilane gümnaasiumi lõpuklassist leidis, et paljudel on juba kindel tahtmine eriala suhtes olemas ja nad on võimelised eriala endale ise selgeks tegema. 1 respondent samast klassiastmest leidis, et ühelt poolt võib eelkoolitus küll aidata õpilast tulevasel õppel, aga teisest küljest ei ole koolitus hädavajalik. Ning 12. klassist 2 õpilast olid arvamusel, et hulk õpilasi ei vali konkreetset eriala peale gümnaasiumi, vaid valib akadeemilise hariduse, mis on palju laiem kui konkreetne eriala.

Kooli juhtkonna ja spetsialistide arvamused kutsealase eelkoolituse sihtrühmade kohta. Küsitluse käigus uuriti, kellele võiksid kutsealased eelkoolitused eelkõige suunatud olla. Tartu Kutsehariduskeskuse spetsialisti sõnul on nende koolitused suunatud kõigile sihtgruppidele: tavaklassi, tasandusklassi, erivajadustega, kasvatusraskustega ja vene keelse õppekeelega õpilastele. Tema sõnul on võimalik moodustada erinevaid gruppe.

Pärnu koolide juhtkonna spetsialistid vastasid, et koolitusi oleks vaja pakkuda nii tavaklassi kui ka tasandusklassi õpilastele.

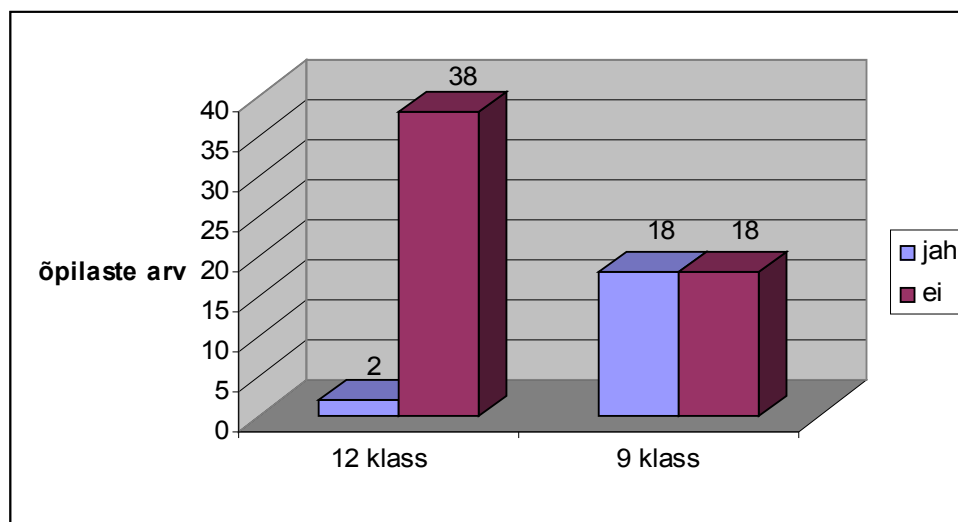
„Tavaklassi õpilaste hulgas on lapsed, kes ei jätka gümnaasiumis. Samas ka need, kes (lapsevanemate sunnil/soovil või sõprade õhutusel) lähevad proovima ja saavad sisse gümnaasiumisse, kuid jäta selle peagi pooleli – järelikult ei teinud nad oma võimetele vastavat õiget valikut ning targem oleks neil olnud minna kohe kutsekooli. Tulemuseks on raisatud aeg, pettumus oma võimetes jne. Tasandusklassi lapsed

enamaltjaolt ei jätkka õpinguid gümnaasiumis ning nende valikuteks kujuneb kutseharidus.“ (M/D)

2 õppealajuhatajat olid arvamusel, et kutsealast eelkoolitust on vaja neile õpilastele, kes jätkavad õpinguid kutseharidust pakkuvas õppeasutuses või õpilastele, kes pole just väga kindlad ülikoolis edasiõppimise suhtes.

1 respondent leidis, et „*nii tavaklassi, kui ka tasandusklassi õpilased peavad tegelema oma tuleviku kujundamisega. Kindlasti on nende prioriteedid erinevad ja meie ühiskond selles ainult võidab.“ (N/ÕJ)*

Kutsealase eelkoolituse pakkumise võimalused koolis. Uurimuse käigus uuriti, kas Pärnu koolides on õpilastele pakutud kutsealaseid eelkoolitusi. 38 respondenti 12. klassist on kindlalt seisukohal, et neile ei ole selliseid koolitusi pakutud ja ainult 2 õpilast samast klassiastmest leidis, et neile on pakutud eelkoolitusi. 9. klassi õpilastest 18 leidis, et neile on pakutud koolitusi ja sama arv õpilasi on vastupidisel arvamusel (vt. joonis 7). 2 õpilast, kes vastasid, et neile on koolitusi pakutud, on põhjendanud oma vastuseid järgnevalt: „*On pakutud, et tutvustada erinevaid võimalusi ning saada natuke kogemust“ (2M/16).* 1 õpilane põhikooli viimasest klassist leidis, et kutsealase eelkoolituse alla käib ka vahetusõpilaseks olemine, mida on koolis pakutud ning samuti on pakutud ka Kutsehariduskeskuse erialaseid kursusi.

Joonis 7. Kas koolis on pakutud kutsealaseid eelkoolitusi?

Uurimuse autori arvates oli 9. klassi respondentide seas õpilasi, kes ei saanud tõenäoliselt küsimusest päris üheselt aru. Autor on teadlik, et Pärnumaa

Kutsehariduskeskus ja Pärnu Õppenõustamiskeskus korraldavad igal aastal Noore Õppija nädala, mille raames õpilased saavad osaleda erinevates töötubades. On võimalik, et õpilased on liigitanud sarnased ettevõtmised kutsealase eelkoolituse alla, mis ei ole sisuliselt ju väga vale, kuna töötubades tutvustatakse erinevaid erialasid ja õpilased saavad proovida ka eriala praktilist poolt.

Kokkuvõtvalt kutsealase eelkoolituse vajaduste, võimaluste ja pakkumise kohta koolides võib öelda, et nii õpilased, kui ka haridusadministratsioon on arvamusel, et kutsealaseid eelkoolitusi oleks vaja enne erialavaliku tegemist, kuna see aitaks õpilastel saada ettekujutust konkreetsetest erialadest ja seejärel otsustada, kas antud eriala õpilasele üldse sobib või oleks mõistlik oma valikud ümber mõelda. Koolijuhtkond ja haridusspetsialistid leiavad, et pakkuma peaks koolitusi kõikidele õpilastele, kel on huvi kutsehariduse vastu, kuid eelkõige peaks pakkuma koolitusi hariduslike erivajadustega õpilastele, kuna nende puhul on suurem tõenäosus, et oma tulevasi õpinguid jätkatakse kutseharidusasutuses.

2.3.3. Kutsealase eelkoolituse arendamise- ja finantseerimisvõimalused

Õpilaste arvamused kutsealase eelkoolituse võimaluste tõhustamise kohta koolides.

Uurimuses küsiti õpilastelt ja Tartu kutsehariduse spetsialistilt, kuidas oleks võimalik tõhustada kutsealase eelkoolituse võimalusi. Tartu spetsialist leidis, et „*oleks vaja kaasata rohkem koole eelkutseõppesse ja tõsta ülelinnaliste tasuliste kursuste arvu.*“ (M/KHS)

Enamus õpilasi vastasid sellele küsimusele, et nad ei tea, kuidas seda tegema peaks. Samas pakuti välja mitmeid erinevaid võimalusi. Üks 9. klassi õpilane pakkus, et õpilasi peaks innustama rohkem osa võtma neile pakutavatest võimalustest ning innustama neid külastama erinevaid õppeasutusi. 1 õpilane 12. klassist leidis, et „*gümnaasiumis olles on raske mõelda kutse omandamisele, sest aega selleks pole. Samas oleks hea, kui korraldataks rohkem töövarjupäevi, mis aitaksid õpilasel näha teda huvitava eriala igapäevast tööd*“ (N/18).

1 õpilane 12. klassist arvas, et kool võiks valikainete raames pakkuda erialasse sissejuhatavaid loenguid (mis ju sisuliselt ongi kutsealane eelkoolitus). Leiti ka, et õpetajaid võiks koolitada, muutmaks neid teadlikumaks tööturul toimuvast ning teha selle alane tund. Üks õpilane 12. klassist leidis, et see kes korraldab koolitusi, võiks rohkem tutvustamas käia, rohkem teavet koguda erialade kohta või isegi tippspetsialistidega koolitustel osaleda ning siis need õpilasteni atraktiivsena tuua. 2 õpilast leidsid, et koolidele tuleks eraldada rohkem raha, et kool oleks võimeline oma õpilastele pakkuma erinevaid võimalusi. Üks õpilane 12. klassist pakkus välja, et tuleks teha ülelinnalisi loenguid kõigile, kes soovivad mõistliku summa eest enda teadmiste pagasit laiendada. 11 õpilast 12. klassist leidsid, et tuleks paremini reklaamida koolitusi ja rohkem infot levitada.

Kooli juhtkonna ja spetsialistide arvamused kutsealase eelkoolituse pakkumise kohta. Küsitluse käigus uuriti, kuidas koolijuhtkonna liikmed ja haridusosakonna spetsialistid näevad kutsealase eelkoolituse pakkumist Pärnu linnas.

Üks respondent pakkus välja järgneva tegevusplaani.

„Esmalt peavad selgeks saama erialad ja/või valdkonnad, milles eelkoolitust teha. Siis on vajalik koostada õppekava koolituse läbiviimiseks ja leida vastavad õpetajad. Koostöös kool-haridusosakond-kutsehariduskeskus on vajalik paika saada õppe mahud, kohad, eeldatavad tulemused ja nende mõõdikud. Kui on eelmised asjad paika saanud, on vajalik kõik see iga õpilaseni viia – soovijate arvust sõltub avatavate gruppide arv Tõenäoliselt kutsehariduskeskus ise jämedat otsa oma kätte võtmisest pole huvitatud, kuid üldhariduskooli käed jäävad lühikeseks isegi siis, kui kool on asjast huvitatud. Järelikult asja eestvedaja roll peab jääma linna haridusosakonnale. Vähemalt 3 aastat on sellest räägitud ning konkreetsete tegevusteni pole jõutud – järelikult pole ka eestvedaja rollis olnud asjast eriliselt huvitatud. Tulemus – kutsealast eelkoolitust Pärnus lähiaastatel niipea toimuma ei hakka“ (M/D).

Haridusosakonna spetsialist leidis, et *„kutsehariduskeskus peaks koostama programmi, mida pakkuda õpilastele ning seejärel sõlmivad Kutsehariduskeskus ja Pärnu linna omavahelise lepingu, mille alusel hakkab toimuma kutsealase eelkoolituse pakkumine*

*Pärnu üldhariduskoolide õpilastele. Samuti peaksid olema olema grupijuhendajad, kes asja ajavad*⁶⁶ (N/HS).

Õppealajuhatajad pakkusid välja, et peaks koostama koolidevahelised rühmad või rühm koolis (alates 12 õpilast). Kutsehariduskeskus peaks tutvustama õppimisvõimalusi, õpetatavaid erialasid, millised on nõudmised õppuritele jne. Koolitused peaksid toimuma valikainete kaudu 1-2 tundi nädalas ning lisaks peaks toimuma karjäärinõustamine klassijuhataja tundides.

Samuti küsiti ka Tartu spetsialistidelt, kuidas toimub kutsealaste eelkoolituste pakkumine nende linnas. Tartus toimub eelkoolituse organiseerimine järgnevalt: eelkoolituse koolitusjuht organiseerib kaks korda õppeaastas (sügisel ja talvel) ülelinnalised tasulised eelkoolituskursused koostöös Tartu Kutsehariduskeskuse õppeosakondadega. Sügisel gümnaasiumi õpilastele mahuga 35 tundi ja kevadel põhikooli õpilastele mahuga 12 tundi. Igal kevadel teeb koolitusjuht eelkoolituse kursuste pakkumised üldhariduskoolide direktoritele. Koolidel on võimalik tellida valikainete raames eelkoolituse kursusi. Koolid teevad mai lõpus oma tellimused järgmiseks õppeaastaks. Eelkoolituskursusi tellinud kooliga sõlmitakse koostööleping ning koostatakse tunniplaan, arvestades nii kooli kui kutsehariduskeskuse võimalusi. Kursused toimuvad nii Tartu Kutsehariduskeskuse ruumides, kui ka koolides kohapeal. See sõltub palju kursuse iseloomust.

Kutsealase eelkoolituse võimalik pakkuja Pärnu linnas. Kõik koolijuhtkonnast uurimuses osalenud respondendid vastasid, et üheks võimalikuks eelkoolituse pakkujaks võiks Pärnus olla Pärnumaa Kutsehariduskeskus. Arvestades olemasolevaid praktilise töö baase, siis need on olemas kutsehariduskeskuses. Samuti on neil õpetajad olemas. Üldhariduskoolides ei pruugi vajalikke spetsialiste olemas olla. Tegemist on ikkagi koostööga, kus faktilis-juriidiliselt viib eelkoolitust läbi kutsehariduskeskus.

1 respondent leidis, et peale Kutsehariduskeskuse võiks pakkuda koolitusi ka Sisekaitseakadeemia ja Mereakadeemia. 1 respondent leidis, et pakkuja võiks olla Pärnu Õppenõustamiskeskus. Ning 1 koolijuhtkonna liige arvas, et see on Haridusministeeriumi kompetentsi küsimus. Haridusosakonna spetsialist leidis, et Pärnus oleks koolituste pakkujaks ainuvõimalikuna Pärnumaa Kutsehariduskeskus.

Kooli juhtkonna ja spetsialistide arvamused kutsealase eelkoolituse rahastamise kohta. Uurimusest selgus, et õppealajuhatajad on arvamusel, et kool ei peaks eelkoolitusi rahastama, kui see toimub näiteks Pärnumaa Kutsehariduskeskuses ja koolist osaleb ainult 1-2 õpilast. Kui koolitus toimub koolis ja rühmas on vähemalt 12 õpilast, siis sõlmitakse leping ja kool rahastab. Üks õppealajuhataja leidis, et rahastamine peaks toimuma palga vahenditest ja Pärnu Õppenõustamiskeskuse kaudu. Kuid kuidas see peaks toimuma Pärnu Õppenõustamiskeskuse kaudu, jäi selgusetuks.

Kutsealane eelkoolitus on nõ kallim koolitus kui tavaline õppeaine, kuna vajab lisaks teooria andmisele ka praktikabaase. Ilmselge on, et üldhariduskoolile riigi poolt õpetajate personalikuludeks eraldatavatest rahalistest vahenditest eelkoolituse rahastamiseks ei piisa. Sama kutsekooli poolt vaadatuna, kuna ka nende personalikulud on planeeritud kutseõppe andmiseks. Kohalikul omavalitsusel ei ole kohustust eraldi finantseerida kutsealast eelõpet. 1 respondent leidis, et *„finantseerimisallikaks tuleb kõne alla riigieelarve, millest on vajalik sihtotstarbeliselt teha eraldised kutsealaseks eelõppeks põhikooli III astmes. Üks suur haridusseadustikualane puudus on ka olemas – üldhariduskoolis õppiv laps saab olla kirjas vaid ühes koolis, mitte kahes koolis korraga (st lisaks ka kutsekoolis). Selle põhjal toimub ka rahastamine“* (M/D).

Haridusspetsialist leidis, et *„rahastamine peaks toimuma Pärnumaa Kutsehariduskeskuse ja Pärnu linna vahel sõmlitud lepingu alusel“* (N/HS).

Tartu spetsialisti sõnul toimub Tartus rahastamine järgnevalt: ülelinnalised tasulised kursused, millest tekib omatulu ehk siis õpilased ise maksavad kursused kinni ning koolide poolt tellitud kursused rahastatakse kooli eelarvest valikainete arvelt.

Kooli juhtkonna ja spetsialistide arvamus kutsealase eelkoolituse pakkumist takistavate tegurite kohta. Uurimuse käigus selgus, et õppealajuhatajad on arvamusel, et kutsealase eelkoolituse takistusteks võib saada õpilaste vähene huvi ja ka rahastamise probleem. Samas haridusosakonna spetsialist ei leia, et probleem oleks rahastamises. *„Selles ei saa olla küsimustki, kui tegu on näiteks kasvatusraskustega õpilastega, kellele koolitusi oleks vaja pakkuda“* (N/HS). Samuti ei arva ta, et koolid oleksid koolituste vastu.

Üldhariduskoolide vastasseis kaob koheselt, kui nad näevad asja atraktiivust ja vajalikkust. 1 respondent leidis, et „*õpilaste vähene huvi on kindlasti tingitud vähesest informeeritusest, kuid samas ei saa seda praegu teha, kuna pole midagi promoda*“ (M/D). Rahastamine ja seadusandlus annaksid võimaluse seda tegema hakata põhikoolis.

Tartus on peamisteks takistusteks see, et mõned koolid ei taha vahetada oma valikaineid eelkutse kursuste vastu; mõned koolid on kindla suunitlusega, mis valmistab ette õpilasi kõrgkoolidesse; õpilaste arvu vähenemine sunnib koolis hoidma peale põhikooli lõpetamist ka neid õpilasi, kes tegelikult ei ole võimelised gümnaasiumis õppima; mõnede koolide hoiak – eelkutseõpe meelitab koolist õpilasi ära; vene koolide vähene aktiivsus; raske leida õpilasi tasulistele kursustele; kvalifitseeritud spetsialistide-õpetajate vähesus.

Kooli juhtkonna ja spetsialistide hinnang koolipoolsetele takistustele õpilaste kutsealasel eelkoolitusel osalemise kohta. Ühe Pärnu üldhariduskooli õppealajuhataja näeb oma kooli suurima takistusena tunniplaani muutuse, mis toimub 5 korda aastas. „*See takistaks planeerida terve õppeaasta vältel toimuvat kutsealast eelkoolitust*“ (N/ÕJ.) Samas üks vastanud õppealajuhataja ei näe takistusi.

1 respondent, kes osales uurimuses näeb takistusena huvi puudust õpilaste seas. Samuti oleks vaja muuta paljude lapsevanemate mõtteviisi, kes on kindlad, et nende lapsed on võimelised oma õpinguid jätkama gümnaasiumis, kuigi hinded ja võimed on vastuolus selle arvamusega.

Tartu kutsealase eelkoolituse spetsialisti sõnul aga oli Tartu koolide toetus täiesti olemas. „*Koolid toetasid, et õpilased saavad ettekujutust ja võimalust osaleda erinevaid ameteid-elukutseid ning eluvaldkondi tutvustavatel kursustel, mille eesmärgiks on luua noortele mitmekülgsed võimalused tööeluga tutvumiseks.*“ (M/KHS)

Pärnu LV haridusosakonna poolsete takistustena kutsealase eelkoolituse pakkumisel toodi uuringus välja, et Pärnu LV haridusosakonna poolt ei nähta mingeid takistusi. Samas 1 õppealajuhataja on veendunud, et takistuseks on kindlasti raha puudus.

Haridusosakonna spetsialist ei näe muid takistusi haridusosakonna poolt kui ainult see, et „*puudub pädev inimene, kes võtaks enda peale vastutuse kutsealane eelkoolitus*

Pärnu linnas käima lükata“ (N/HS). Samal arvamusel on ka 1 uurimuses osalenud koolijuhtkonna liige.

Kokkuvõtvalt kutsealase eelkoolituse arendamise- ja finantseerimisvõimaluste kohta võib väita, et Pärnu linnas on antud teema aktuaalne, kuid uurimuses selgus, et Pärnu linnas puudub pädev inimene, kes oleks nõus arendama kutsealase eelkoolituse pakkumist üldhariduskoolide õpilastele. Uurimuses selgus, et üheks finantseerimise võimalusena nähakse Pärnu linnas Pärnumaa Kutsehariduskeskuse ja linna vahelise lepingu alusel toimuvat rahastamist, kuid Tartu näitel tuleks kõne alla ka finantseerimine omatulu näol (õpilased ise maksavad koolituste eest). Kokkuvõtvalt kutsealase eelkoolituse takistustena võib välja tuua, et hetkel puudub Pärnu linnas inimene, kes võtaks enda peale vastutuse arendada eelõpet ning on võimalik, et õpilased ei ole asjast eriti huvitatud. Samas leiti, et koolide vastasseis koolituste vastu kaoks, kui muuta see nende jaoks võimalikult atraktiivseks ja selgitada neile asja vajalikkust.

2.4. Arutelu ja järeldused

Õpilaste vajadused ja võimalused valida valikaineid. Uurimusest selgus, et 12. klassi õpilased on teadlikud valikainete olemasolust nende koolis. Samas 9. klassi õpilastest suurem osa ei tea valikainetest midagi, valikainetest olid teadlikud vaid 5 respondenti 30-st. 12. klassi õpilased hindavad valikaineid suhteliselt kõrgelt ja paljud leiavad ka, et valikained soodustavad erialavaliku tegemist. Uurimuses osalenud õpilased leiavad, et paljud valikained annavad eelteadmisi mõnes valdkonnas. Samuti teavad õpilased, kust saada infot valikainete kohta. Koolijuhtkonna liikmed on vastanud, et iga õpilane saab tutvuda valikainetega kooli kodulehekülgedelt. Kuid selgub ka tõsiasi, et õpilased tegelikult endale valikaineid valida ei saa. Õpilased saavad valida endale klassikallaku või õppesuuna, millega kaasneb konkreetsete valikainete valimise kohustus.

Õpilaste huvi ja võimalused osaleda kutsealases eelkoolituses. Uurimuses tuli välja, et kui kool saaks õpilastele pakkuda kutsealaseid eelkoolitusi, oleksid õpilased sellest huvitatud. 27 õpilast gümnaasiumi lõpuklassist ja 17 õpilast põhikooli lõpuklassist on leidnud, et kui oleks võimalus osaleda mõnel koolitusel, siis nad võtaksid sellest osa. Uurimuse tulemustest selgus, et nii põhikooli, kui ka gümnaasiumi õpilastest suurem

osa on juba tänaseks päevaks mõelnud, mis eriala võiks tulevikus neile huvi pakkuda. Kuid see ei välista seda, et kutsealased eelkoolitused on vajalikud. Õpilased on arvamusel, et eelkoolitused oleksid vajalikud, et tutvuda erinevate erialadega ja nendest paremini aimu saada ja otsustada, kas antud valdkond võiks neile ka tulevikus huvi pakkuda. Ka koolijuhtkond on 100%-lt arvamusel, et kutsealaseid eelkoolitusi oleks vaja pakkuda, et õpilased saaksid oma valikutes kindlamad olla. Põhikooli kolmandas astmes annaks kutsealane eelõpe lapsele selguse erialaste tulevikuvaadete ning tema huvide suhtes.

Uurimuse andmetel oleks vaja teha küsitlus õpilaste seas, et saada selgust, mis koolitused neile huvi pakuksid. Samuti peaks lähtuma ka hetkeolukorrast tööturul ja pakkuma koolitusi, mis oleksid paindlikud ja nõutavad. Õpilased said valida etteantud nimekirjast erialased koolitused, mis neile huvi pakuksid. Selgus, et kõige enam pakuksid huvi raamatupidamise alused ja arvutiteenindus. Tartu Kutsehariduskeskuse kutsealase eelkoolituse spetsialist tõi välja ka Tartus hetkel populaarseimad koolitused, milleks on müügiesindajate kursus, pagar-kondiitri kursus, ürituste korraldamine ja marketing.

Kutsealase eelkoolituse sihtrühmad, pakkumise ja finantseerimine. Koolijuhtkond on arvamusel, et kui pakkuda eelkoolitusi, siis need peaksid olema suunatud kõigile õpilastele, kuid eelkõige just neile, kes ei ole oma valikutes kindlad või on otsustanud, et jätkavad oma õpinguid kutseharidust pakkavas õppeasutuses. Pärnu Linnavalitsuse spetsialist on leidnud, et koolitusi peaks pakkuma eelkõige kasvatusraskustega õpilastele, kuna nende puhul on suurem tõenäosus, et õpinguid jätkatakse kutseharidust võimaldavas õppeasutuses. Tartu koolitused on suunatud tava klassi, tasandusklassi, erivajadustega, kasvatusraskustega ja vene keelse õppekeelega õpilastele.

Pärnu haridusspetsialistid on arvamusel, et parim võimalik koolituste pakkuja Pärnu linnas on Pärnumaa Kutsehariduskeskus, kellel on olemas vajalikud spetsialistid ja vajalik tehnika, et läbida praktilisi ülesandeid.

Uurimusest tuleb välja, et 2 õppealajuhatajat on arvamusel, et kutsealase eelkoolituse rahastamine ei peaks toimuma kooli eelarvest. 1 koolijuhtkonna liige leiab, et rahastamine peaks toimuma riigieelarvest eraldatud vahenditest spetsiaalselt selliste

koolituste tarbeks. Pärnu Linnavalitsuse spetsialist leiab, et Pärnu linn ja Pärnumaa Kutsehariduskeskus peaksid sõlmima omavahelise lepingu, mille alusel toimuks rahastamine. 1 õpilane on välja toonud ka võimalusena pakkuda tasulisi koolitusi. Tartus toimub rahastamine järgnevalt: ülelinnalised tasulised kursused – omatulu, õpilased ise maksavad kursused kinni; koolide poolt tellitud kursused – kooli eelarvest/valikainete arvelt.

Uurimuse käigus selgus, et õppealajuhatajad on arvamusel, et kutsealase eelkoolituse takistusteks võib saada õpilaste vähene huvi ning rahastamise probleem. Samas haridusosakonna spetsialist ei leia, et probleem oleks rahastamises. Selles ei saa olla küsimustki, kui tegu on näiteks kasvatusraskustega õpilastega, kellele koolitusi oleks vaja pakkuda. Samuti ei arva ta, et koolid oleksid koolituste vastu. Pigem oleks takistuseks eestvedaja rolli täitva isiku puudumises Pärnu linnas. 1 õppealajuhataja näeb takistusena nende kooli muutuva tunniplaani sageduse, milleks on 5 korda aastas. Samuti ollakse arvamusel, et üldhariduskoolide vastasseis kaob koheselt, kui nad näevad asja atraktiivust ja vajalikkust. Tartus on peamisteks takistusteks see, et mõned koolid ei taha vahetada oma valikaineid eelkurse kursuste vastu; mõned koolid on kindla suunitlusega, mis valmistab ette õpilasi kõrgkoolidesse. Samas on Tartu haridusspetsialist öelnud ka, et Tartu koolid võtsid koolituste võimaluse vastu hästi, ning koolitusi pakuvad koolid oma valikainete raames.

Uurimusele baseerudes võib teha haridusspetsialistide töö tõhustamiseks järgmised ettepanekud:

Pärnu linnas on vaja leida inimene, kes oleks nõus võtma enda peale vastutuse lükata käima kutsealane eelkoolitus. Tähtis oleks seda inimest toetada igakülgset.

Seejärel peaks antud spetsialist pidama läbirääkimisi Pärnu Linnavalitsuse haridusosakonna ja Pärnumaa Kutsehariduskeskusega, kes oleks Pärnu linnas kõige suurema tõenäosusega koolituste pakkuja, kuna on olemas vajalikud spetsialistid ja praktiliste tööde jaoks tehnika.

Seejärel peaks sõlmima Pärnu linna ja Kutsehariduskeskuse omavahelise lepingu ning hakkama koostama programmi. Peaks otsustama, milliseid koolitusi, kellele ja mis mahus pakkuda, ning leida vajalikud spetsialistid, kes viiksid koolitused läbi.

Kui koolitajad on leitud, peab koostama õppekava, mille alusel pakkuda koolitusi.

Järgnevalt, kui koolitused on kokku pandud, peaks neid tutvustama koolidele ning kui kooli poolt on rühm kokku pandud, koostama koostöölepingu kooliga, kelle õpilased osalevad koolitusel.

Samuti oleks mõistlik kuulutada välja ka ülelinnalised tasulised kursused, millest saavad osa võtta kõik asjast huvitatud üldhariduskoolide õpilased. Tasulistel kursustel saab panna kokku ka koolidevahelised grupid.

KOKKUVÕTE

Käesoleva diplomitöö teoreetilises osas uuriti kutseharidussüsteemi Eestis; mis võimalusi on õpilasel oma valikute tegemisel; milline tugi on õpilase valikute tegemisel kutsesuunitlusel ja üldhariduskooli valikainetel; ning koostati ülevaade kutsealasest eelkoolitusest ja selle suunatusest õpilastele. Uurimuse eesmärgiks oli uurida kutsealase eelkoolituse võimalusi Pärnu linna üldhariduskoolide õpilastele. Töö eesmärkide täitmiseks ja püstitatud uurimusküsimuste väljaselgitamiseks viis diplomand läbi uurimuse Pärnu linna üldhariduskoolide õpilaste, koolijuhtkonna liikmete ja linnavalitsuse haridusspetsialistiga ning uurimusse oli kaasatud ka Tartu Kutsehariduskeskuse kutsealase eelkoolituse spetsialist.

Andmete analüüsist selgus, et gümnaasiumi osa õpilased on teadlikud oma kooli valikainetest ja nad oskavad leida ja küsida infot nende kohta. Õpilased leidsid ka, et valikained toetavad nende erialavaliku tegemist. Koolijuhtkonna liikmete sõnul õpilased küll ise endale valikaineid valida ei saa, kuid valida saavad nad klassikallakut, mida toetavad õppesuunaga seotud valikained. Põhikooli õpilased aga valikainetest üldjuhul ei tea, kuna nad pole saanud midagi valida. Uurimusest tuli välja, et põhikooli lõpuklasside õpilastele pakutakse valikainete arvelt kohustuslike põhiainetes lisatunde.

Uurimuses selgus ka, et kui õpilastele pakkuda võimalust osaleda kutsealasel eelkoolitusel, siis õpilaste huvi selliste koolituste vastu oleks suur, kuna kutsealased eelkoolitused annaksid eelteadmisi erialast ning valmistaksid õpilast ette tulevasteks õpinguteks. Haridusspetsialistid leidsid, et kui pakkuda koolitusi üldhariduskoolides, siis koolitused peaksid olema suunatud õpilastele, kes on võtnud endale sihiks jätkata oma õpinguid kutseharidusasutuses. Samuti võiks koolitusi pakkuda õpilastele, kes pole oma valikutes väga kindlad. Haridusspetsialistide sõnul oleks eelkõige otstarbekas pakkuda kutsealaseid eelkoolitusi kasvatusraskustega õpilastele, kuna nende puhul on tõenäosus suurem, et oma õpinguid jätkatakse just kutseharidusasutuses.

Kõik haridusspetsialistid leidsid, et Pärnus võiks kutsealaseid koolitusi pakkuda Pärnumaa Kutsehariduskeskus, kuna keskusel on olemas vajalikud praktikabaasid ning koolitatud õpetajad. Rahastamise küsimus on tõenäoliselt kõige keerulisem, kuna mõned koolijuhtkonna liikmed leidsid, et üldhariduskoolid ei peaks koolitusi rahastama. Teisest küljest, kui muuta koolitused koolide ja õpilaste jaoks piisavalt atraktiivseks, siis oleks võimalik ka läbirääkimiste teel see probleem ületada, kuid Pärnu linnas puudub hetkel selline inimene, kes võtaks eelõppe arendamise vastutuse enda peale. Linnavalitsuse spetsialist leidis, et rahastamise aluseks võiks olla Pärnumaa Kutsehariduskeskuse ja Pärnu linna vaheline leping.

Lõpetuseks võib öelda, et kustealaseid eelkoolitusi oleks Pärnus väga vaja, arvestades just tänapäeva kiiresti muutuvat töömaailma ja selle vajadusi. Sageli puudub õpilastel enne tähtsa otsuse langetamist info, mis tagaks täpse ettekujutuse võimalikult suurest hulgast võimalustest. Elukutsevalikul on just teadmatus ning erialade ja koolide rohkus paljudele õpilastele kõige tõenäolisem probleem. Kutsealased eelkoolitused oleksid üheks võimaluseks aidata õpilastel selgust saada oma valikutes ning samas omandada eelteadmisi eriala kohta, mis teda huvitab. Isegi, kui selgub, et antud eriala õpilast ei huvita ja ta peab oma valikud ümber mõtlema, siis ei leia töö autor, et see oleks maha visatud aeg, kuna koolituse käigus omandab õpilane enda jaoks midagi uut ning õpib ka iseennast paremini tundma.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Atškasov, A.** Kutsealane eelkoolitus – mis see on? 2009
[<http://www.firstjob.ee/index.php?sisu=tekst&mid=30&lang=est&admin=o2GAealDsnzXUF%2CNuiqfddIH3l2>]
04.04.2009
2. **Duane, B.** Career Choice and Development. Fourth Edition. San Fransisco: A Wiley Imprint, 2002, 534 lk
3. **Eamets, R., Philips, K., Annus, T.** Eesti tööturg ja tööpoliitika. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2000, 192 lk
4. **Jamnes, P.** Karjääriõpe ja –nõustamine üldhariduskoolis. 11.03.2009
[www.tlu.ee/files/arts/2233/Karja6675f3ce512424f6d9ef7d7d70af75c9.ppt]
23.04.2009
5. **Jänes, A., Väät, A.** Eelkutseõpe muutub paindlikumaks. – Virumaa Teataja, 30.11.2005, lk 3
6. **Kask, M.** Kutseharidus tööturu kontekstis. Kutsenõustamine. – Lastekaitse Liidu konverents „Meie lapse mured“. Ettevalmistus iseseisvaks eluks. Tallinn, 2000, lk 13-16.
7. **Kinkar, V.** Karjääriplaneerimine ja kutsesuunitlus. - Tekste Karjäärinõustamisest. Karjäärinõustamise arengust Eestis ja teistes Euroopa riikides. Koostajad Jamnes, P., Savisaar, K. Tallinn: Europrint, 2001, lk130-135
8. Kokkuvõte küsitlusest riikliku õppekava koolis rakendumise kohta. Koostajad Maanso, V., Ormisson, T., 2003, 43 lk. [www.hm.ee/index.php?popup=download&id=3890] 04.04.2009

9. Kutseharidus. – Koolist tööle. Haridus ja tööturg 2006. Koostajad Aunap, M., Juske, M. Tallinn: Baltic Print & Banners 2006, lk 14
10. Kutseharidus. Kutsealane eelkoolitus. – Haridus. Tööhõive ja karjääriteenused Eestis 2005. Koostajad Eensalu, K., Jõgi, K. Tallinn: 2005, lk 17-25
11. Kutseõppeasutuse seadus. Vastu võetud Riigikogus 17. juunil 1998. a. – Elektrooniline Riigiteataja RT I osa 1998, nr. 64/65, art. 1007
[<http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=73092>] 03.04.2009
12. **Laine, P.** Õpetajate valmisolek koostada individuaalseid õppekavu - Avatud kool ja töhus õppimine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006, 237 lk.
13. **Lindgren, H.C., Suter, W.** Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1994, 594 lk
14. **Lukk, K.** Perekond kui kooli partner. Lastevanemate osalusest Eesti koolides – Doktorantidelt Sotsiaal- ja Kasvatusteadustele. Sotsiaal- ja kasvatusteaduste doktorantide III teaduskonverents 21.-22. aprillil 2005 TLÜs. Artiklite kogumik. Tallinn, 2006, lk 30.
15. Miks on hea valida edasiõppimiseks kutseharidus? Rajaleidja
[http://www.rajaleidja.ee/index.php?id=100515&parent_id=100773] 09.05.2009
16. **Mutso, I.** Hariduslike erivajadustega õpilaste haridustee võimalused kutseõppeasutuses. - Doktorantidelt Sotsiaal- ja Kasvatusteadustele. Sotsiaal- ja kasvatusteaduste doktorantide III teaduskonverents 21.-22. aprillil 2005 TLÜs. Artiklite kogumik. Tallinn, 2006, lk 249-262.
17. **Mändla, M.** Finantseerimine - Karjääriteenused Eestis 2007. Tallinn: Baltic Print & Banners 2008, lk 49-54
18. **Naaber, K.** Mõisted – Karjääriteenused Eestis 2007. Tallinn: Baltic Print & Banners 2008, lk 5-7

19. **Nagel, V.** Väikekoolid hariduspoliitika tõmbetuules – Doktorantidelt Sotsiaal- ja Kasvatusteadustele. Sotsiaal- ja kasvatusteaduste doktorantide III teaduskonverents 21.-22. aprillil 2005 TLÜs. Artiklite kogumik. Tallinn, 2006, lk 71.
20. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Vastuvõetud Vabariigi Valitsuse 25.01.2002. a. määrusega nr 56 – Riigi Teataja I osa, 2002, nr. 20, art. 116.
21. Põhimõisted. Eesti Haridusfoorum [<http://www.haridusfoorum.ee/index.php?page=pohimoisted>] 09.05.2009
22. Pärnu linna haridussüsteemi arengukava 2004-2015. Pärnu 2004, 64 lk. [http://www.parnu.ee/fileadmin/user_upload/areng/arengukava/Parnu_linna_haridussysteemi_arengukava_2004_2015_UUS.pdf] 23.04.2009
23. **Püve, B.** Moodsad valikained: õpilasfirma, cartesianiana ja bridž. – Eesti Ekspress, 31. august 2006 [<http://paber.ekspress.ee/viewdoc/DDD4E677E94E7074C22571D90057BD69>] 27.04.2009
24. **Randaru, L.** Põhikooli- ja gümnaasiumiõpilased. - Karjääriteenused Eestis 2007. Tallinn: Baltic Print & Banners 2008, lk 12-17
25. **Saari, M.** Mõnda tõise elutee kavandamisest.- Tekste Karjäärinõustamisest. Karjäärinõustamise arengust Eestis ja teistes Euroopa riikides. Koostajad Jamnes, P., Savisaar, K. Tallinn: Europrint, 2001, lk 95-98
26. **Saksakulm, T.** Õpilased vajavad arendavat kutseuunitlust - Tekste Karjäärinõustamisest. Karjäärinõustamise arengust Eestis ja teistes Euroopa riikides. Koostajad Jamnes, P., Savisaar, K. Tallinn: Europrint, 2001, 191 lk.
27. Tegevuskava kutseharidussüsteemi arendamiseks Eestis aastatel 2001-2004. 2001. Haridusministeerium, Kutsehariduse- ja Tööhõiveseirekeskus. Tallinn: Sõnasepp OÜ. 28 lk.

28. **Tiko, T.** Haridusstrateegiates tulenevad arengud riigikoolide võrgus – Lastekaitseliidu, Tallinna Pedagoogika Ülikooli ja Harju Maavalitsuse konverents Laps, haridus ja toetav võrgustik ettekanded. Tallinn, 2002, lk 24-26
29. Ühiselt tulevikku. Karjäärspetsialistide ja lastevanemate koostöö. Koostajad Heina, M., Jagor, L. Tallinn: Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove, 2007, 44 lk

LISA 1. Ankeetküsimustik õpilastele kutsealase eelkoolituse loomise võimalustest Pärnu linna üldhariduskoolides

Lp Pärnu linna üldhariduskooli õpilane,

Pöördun Teie poole palvega osaleda uurimuses, mille eesmärgiks on analüüsida kutsealase eelkoolituse* loomise võimalusi Pärnu üldhariduskoolide õpilastele. Seoses sellega, palun Teil täita alljärgnev ankeetküsimustik.

Ette tänades,

Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži sotsiaaltöö korralduse eriala diplomand Monika Lehtmets.

**kutsealane eelkoolitus - on põhikoolis ja gümnaasiumis kutsesuunitluse eesmärgil toimuv väikesemahuline kutse- või erialade tutvustus valikainetena, mille maht on kuni 15 õppenädalat ja millel puudub eraldi õppekava (Kutseõppeasustuse seadus).*

I. Üldandmed

1. Vanus

- 15
- 16
- 17
- 18-...

2. Sugu

- Mees
- Naine

II. Õpilaste võimalused valikainete omandamiseks üldhariduskooli õppekava raames

3. Kas oled teadlik valikaainete olemasolust Sinu koolis?

- Jah
- Ei

Kui jah, siis palun põhjenda, miks

.....
.....
.....

Kui ei, siis palun põhjenda, miks

.....
.....
.....

4. Palun anna hinnang praegustele valikainetele 5 palli süsteemis, kus 5 tähendab kõrgeimat rahulolu.

- 5 olen väga rahul
- 4 olen pigem rahul
- 3 raske öelda
- 2 ei ole pigem rahul
- 1 ei ole üldse rahul

5. Kas Sinu arvates kooli valikained soodustavad erialavaliku tegemist?

- Jah
- Ei

Kui jah, siis palun põhjenda, miks

.....
.....

Kui ei, siis palun põhjenda, miks

.....
.....

6. Kui kool pakuks mõne valikaine asemel võimalust osaleda kutsealasel eelkoolitusel, kas see pakuks sulle huvi?

- oleksin väga huvitatud ja võtaksin kindlasti koolitusest osa
- võib olla osaleksin koolitusel
- ei ole kindel
- kindasti ei pakuks huvi, olen rahul kooli valikainetega
- muu

III. Õpilase hinnangud tulevase eriala valikule ja kutsealasele eelkoolitusele

7. Kas oled juba mõelnud erialale, millega sooviksid tulevikus tegeleda?

- Jah
- Ei

Kui jah, siis palun täpsusta, mis eriala oled kaalunud

.....
.....
.....

Palun täpsusta, kuidas ja kust kohast oled saanud informatsiooni valitud eriala kohta

.....
.....
.....

8. Kas sa pead vajalikuks, et tulevase eriala valikule eelneks kutsealane eelkoolitus?

Jah

Ei

Kui jah, siis palun põhjenda, miks

.....
.....
.....

Kui ei, siis palun põhjenda, miks

.....
.....
.....

9. Kas teile on koolis pakutud kutsealase eelkoolituse võimalust?

Jah

Ei

Kui jah, siis palun põhjenda, miks

.....
.....

Kui ei, siis palun põhjenda, miks

.....
.....

10. Millistest järgnevatest kutsealastest eelkoolitustest* pakuksid Sulle kõige enam huvi? (Võib valid ka mitu vastusevarianti)

Pagar-kondiitri töö alused

Õmblemine

Ehitusviimistlus

Arvutiteenindus

Müüja algõpe

Majutusteenindus

Aiandus

Tisleri algõpe

Sekretäritöö alused

Juuksuri algõpe

Raamatupidamise alused

Hotelliteeninduse alused

muu.....

*valik on tehtud Pärnu Kutsehariduskeskuse pakutavate erialade seast

11. Kuidas on sinu arvates võimalik tõhustada/paremaks muuta kutsealase eelkoolituse võimalusi Pärnu linna üldhariduskoolides?

.....
.....
.....

Täna vastuste eest!

LISA 2. Ankeetküsimustik haridusadministratsioonile kutsealase eelkoolituse loomise võimalustest Pärnu linna üldhariduskoolides

Lp Pärnu linna üldhariduskoolide õppealajuhatajad ja Pärnu LV haridusosakonna spetsialistid,

Pöördun Teie poole palvega osaleda uurimuses, mille eesmärgiks on analüüsida kutsealase eelkoolituse* loomise võimalusi Pärnu linna üldhariduskoolide õpilastele. Seoses sellega, palun Teil täita alljärgnev ankeetküsimustik.

Ette tänades,

Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži sotsiaaltöö korralduse eriala diplomand Monika Lehtmets.

**kutsealane eelkoolitus - on põhikoolis ja gümnaasiumis kutsesuunitluse eesmärgil toimuv väikesemahuline kutse- või erialade tutvustus valikainetena, mille maht on kuni 15 õppenädalat ja millel puudub eraldi õppekava. (Kutseõppeasustuse seadus)*

I. Üldandmed

1. Sugu

Mees

Naine

2. Vanus

21-30

31-40

41-50

51-...

3. Amet

.....

II. Õpilaste võimalused valikainete omandamiseks üldhariduskooli õppekava raames

4. Milliseid valikaineid pakuvad Pärnu linna üldhariduskoolid põhikooli lõpuklasside õpilastele?

.....

...gümnaasiumi lõpuklasside õpilastele?

.....
.....
.....
.....

5. Kas õpilastel on võimalus ise valida omale valikaineid?

Jah

Ei

Kui jah, siis palun põhjenda, kuidas (mille alusel)...

.....

Kui ei, siis palun põhjenda, miks...

.....

6. Kas Pärnu üldhariduskoolide valikained soodustavad ja on abiks põhikooli/gümnaasiumi lõpetajatele tulevase eriala valikul?

Jah

Ei

Kui jah, siis palun põhjenda, kuidas...

.....

Kui ei, siis palun põhjenda, miks...

.....

III. Spetsialistide hinnangud kutsealase eelkoolituse pakkumisele üldhariduskoolides

7. Kas Pärnu linnas oleks vaja pakkuda kutsealaseid eelkoolitusi üldhariduskoolide...
...põhikooli õpilastele?

Jah

Ei

...gümnaasiumi õpilastele?

Jah

Ei

Kui jah, siis palun põhjenda, miks...

.....
.....

Kui ei, siis palun põhjenda, miks...

.....
.....

8. Kellele võiksid eelkõige olla suunatud kutsealased eelkoolitused?

tava klassi õpilastele

tasandusklassi õpilastele

Palun põhjenda oma valikut

.....
.....
.....

9. Milliseid koolitusi peaks pakkuma...

...põhikooli õpilastele?

.....
.....
.....

...gümnaasiumi õpilastele?

.....
.....
.....

10. Millises mahus peaksid toimuma koolitused...

...põhikooli õpilastele?

.....
.....

...gümnaasiumi õpilastele?

.....

IV. Kutsealase eelkoolituse arendamise- ja finantseerimisvõimalused

11. Kes peaks Teie arvates pakkuma kutsealaseid eelkoolitusi Pärnu linnas?

.....
.....

12. Kuidas näeks Teie meelest välja kutsealaste eelkoolituste pakkumine Pärnu linnas?

.....
.....
.....

13. Kuidas peaks toimuma kutsealaste eelkoolituste rahastamine?

.....
.....

.....
.....
.....
.....

14. Mis takistusi ja probleeme näete kutsealaste eelkoolituste pakkumises (koolide vastuseis, õpilaste vähene huvi, rahastamise probleem jne)?

.....
.....
.....
.....

15. Millised koolipoolseid takistusi Te näete õpilaste osalemisel kutsealastel eelkoolitustel?

.....
.....
.....

16. Milliseid Pärnu LV haridusosakonna poolseid takistusi Te näete kutsealase eelkoolituse pakkumisel?

.....
.....
.....

Täna vastuste eest!

LISA 3. Ankeetküsimustik kutsehariduse spetsialistidele kutsealase eelkoolituse loomise võimalustest Pärnu linna üldhariduskoolides

Lp Tartu KHK Info- ja Karjäärinõustamiskeskuse juhataja ja kutsealase eelkoolituse koolitusjuht,

Pöördun Teie poole palvega osaleda uurimuses, mille eesmärgiks on analüüsida kutsealase eelkoolituse võimalusi Pärnu linna üldhariduskoolide õpilastele. Seoses sellega, palun Teil täita alljärgnev ankeetküsimustik.

Ette tänades,

Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži sotsiaaltöö korralduse eriala diplomand Monika Lehtmets.

I. Üldandmed

1. Sugu

Mees

Naine

2. Vanus

21-30

31-40

41-50

51-...

3. Amet

II. Spetsialistide hinnangud kutsealase eelkoolituse korraldamisele

4. Millal alustas Tartu Kutsehariduskeskus kutsealase eelkoolituse pakkumisega Tartu üldhariduskoolide õpilastele?

5. Kes organiseerib kutsealaseid eelkoolitusi Tartu Kutsehariduskeskuses? Kuidas toimub?

6. Kuidas suhtusid Tartu linna üldhariduskoolide juhid kutsealaste eelkoolituste võimaluse tekkimisesse?

Positiivselt

Negatiivselt

Kui vastasid positiivselt, siis palun põhjenda, milles see väljendus?

.....
.....
.....

Kui vastasid negatiivselt, siis palun põhjenda, miks?

.....
.....
.....

7. Kuidas hindaksite praeguse seisuga koolide huvi Teie pakutavate kutsealaste eelkoolituste vastu?

Väga kõrge

Keskmine

Madal

8. Kuidas toimub kutsealaste eelkoolituste rahastamine?

.....
.....
.....

9. Milliseid probleeme on tulnud ette kutsealaste eelkoolituste korraldamisel?

.....
.....
.....

III. Spetsialistide hinnangud kutsealase eelkoolituse pakkumisele üldhariduskoolides

10. Kellele on kutsealane eelkoolitus suunatud?

tava klassi õpilane

tasanduklassi õpilane

erivajadusega õpilane

kasvatusraskustega õpilane

.....
.....
.....

11. Mis mahus toimub kutsealane eelkoolitus (palun kirjuta numbriga)...

...põhikooli õpilastele?

.....
.....
.....

...gümnaasiumi õpilastele?

12. Mis päevadel ja kellaaegadel toimuvad peamiselt kutsealased eelkoolitused...

...põhikooli

õpilastele?

.....

...gümnaasiumi

õpilastele?

.....

13. Kui palju gruppe osaleb hetkel kustealasel eelkoolitusel?

.....

.....

14. Kas vene õppekeelega koolide õpilased osalevad ka kutsealastel eelkoolitustel?

Jah

Ei

Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis mis keeles toimuvad vene õppekeelega õpilaste eelkoolitused?

.....

III. Spetsialistide hinnangud tulevase eriala valikule ja kutsealasele eelkoolitusele

15. Kuidas toimub tagasiside saamine koolituse läbinuult?

.....

.....

16. Kas ja kuidas kasutate ära tagasisidet koolituste parendamiseks?

.....

.....

17. Millised kutsealased eelkoolitused on Tartus populaarseimad?

.....

.....

18. Kui suur protsent kutsealase eelkoolituse läbinuist asub hiljem õppima valitud erialale Tartu Kutsehariduskeskusesse?

.....

19. Milliseid arengusuundi näete kutsealase eelkoolituse parendamisel/laiendamisel Tartu linnas?

.....

.....

Tänan vastuste eest!

SUMMARY

THE POSSIBILITIES OF PRELIMINARY VOCATIONAL SCHOOLING FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN PÄRNU

Monika Lehtmets

The topic of preliminary vocational schooling is actual in Pärnu at the moment due to the lack of the establishments providing the possibility of preliminary vocational schooling and hence the limitation of choices. At present only two schools in Pärnu offer some preliminary vocational schooling whereas this knowledge would give the students a possibility to learn more about some professions and decide if they might be interested in them in their future life and hence make better resolutions about their further studies and career already at the end of the basic school.

The main aim of the thesis is to analyse the possibilities of the preliminary vocational schooling in the secondary schools in Pärnu. The theory of the thesis is based on laws and publications concerning education and career. The theoretical part studies the vocational education system in Estonia, analysing the variety of options for students, the role of career counselling and electives in the basic school in influencing the students making their choices and providing an overview of preliminary vocational schooling and its availability to students. The empirical part of the thesis includes a qualitative analysis of establishing the possibilities of preliminary vocational schooling in Pärnu, the analysis of the results and suggestions for the development of developing the preliminary vocational schooling in Pärnu based on the results of the survey.

To achieve the aims of the thesis a questionnaire was compiled and 86 interviews were conducted, 80 of them with students, 5 with the specialists of educational administration and 1 with an expert of vocational education in Tartu.

The study shows that the school-leavers of gymnasium are aware of electives and appreciate them highly as a vital part in supporting them in making future career choices. On the other hand, it also demonstrates the lack of choice of electives as the students can choose the bias of the class the curriculum of which already includes the electives supporting the selected field of study.

The majority of respondents agreed on the necessity of preliminary vocational schooling in secondary schools emphasising the need for career counselling offered to the students with educational problems and to those wishing to continue their studies in the establishments of vocational education.

The respondents of educational administration see Pärnu Vocational Education Centre as the possible provider of preliminary vocational schooling as they already have educated specialists and necessary equipment for the practical training.

Based on the study the following suggestions for making the work of educational specialists more efficient could be made. Pärnu city should employ a person willing to take responsibility in establishing the preliminary vocational schooling. Secondly, this person should negotiate with the Department of Education of Pärnu council and with Pärnu Vocational Education Centre who would be the best possible provider of preliminary vocational schooling as they already have educated specialists and necessary equipment for the practical training. Thereupon a contract should be signed between Pärnu City Council and Pärnu Vocational Education Centre and a programme should be devised. The decisions should be made upon which schooling should be provided, who should it be aimed at and in which capacity and professionals to carry out the schooling need to be found. The next step would be designing the curriculum specifying the schooling provided. The programme should be introduced to schools and when they have formed the groups of students interested, an agreement should be signed with the school whose students participate in schooling. It would also be reasonable to organise town-wide courses for pay where all the students interested could participate. This way also groups from different schools could be formed.

All the research questions were answered in the study.

Käesolev diplomitöö on kaitstud komisjoni ees hindele.....

.....
direktori vastutav sekretär

.....
(kuupäev)